
WAAR LIGGEN DE KANSEN VOOR DE SPORTSECTOR IN NEDERLAND?

Een onderzoek naar de invloed van kansspelbeleid op de economie van
de sport in Nederland.

Door Jeroen Schep

16-06-2014

In opdracht van:

Een onderzoek naar de invloed van kansspelbeleid op de economie van de sport in Nederland.

Auteur: Jeroen Schep

Studentnummer: 475240

Datum: 16-06-2014

Hogeschool van Arnhem en Nijmegen - Sport en Bewegen

Opleiding: Sport, Gezondheid en Management

Afstudeerbegeleider: Jelle Schoemaker

Tweede lezer: Joost Kock

Sports Economics Research Centre

Praktijkbegeleider: Willem de Boer

VOORWOORD

Voor u ligt mijn scriptie welke de afsluiting vormt voor de opleiding Sport, Gezondheid & Management aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. De scriptie is het resultaat van een onderzoek naar de invloed van kansspelbeleid op de economie van de sport in opdracht van het Sports Economics Research Centre.

Voor ik begon aan het onderzoek had ik weinig kennis van de kansspelmarkt in Nederland. Na een halfjaar heeft deze markt mijn interesse weten te wekken en is het zelfs zo ver gekomen dat ik een sportweddenschap heb georganiseerd voor het WK voetbal in Brazilië waar zowaar eenendertig mensen aan deelnemen.

Graag wil ik de personen die hebben bijgedragen aan de totstandkoming van deze scriptie bedanken. Allereerst mijn eerste begeleider Jelle Schoemaker, die altijd bereikbaar was voor vragen en wanneer even geen oplossing wist kon ik bij hem terecht. Daarnaast wil ik mijn tweede begeleider, Joost Kock, en mijn praktijkbegeleider van het SERC, Willem de Boer, bedanken voor handige tips en feedback gedurende dit halfjaar. Als laatste gaat mijn dank uit naar de deelnemers aan dit onderzoek. Zonder hen was het mij niet gelukt om tot de resultaten te komen zoals die er nu zijn.

Dan rest mij tot slot u veel plezier te wensen met het lezen van mijn scriptie.

Jeroen Schep

A handwritten signature in black ink, consisting of stylized, overlapping loops and lines, representing the name Jeroen Schep.

Nijmegen, 16 juni 2014

SAMENVATTING

In dit onderzoek is gekeken naar de invloed van kansspelbeleid op de economie van de sport. De aanleiding voor het onderzoek is de aanstaande regulering van online kansspelen in de Wet op Kansspelen in Nederland. Het doel van het onderzoek is het geven van inzicht aan het SERC over de mogelijke economische gevolgen van de kansspelwetswijziging voor de sportsector in Nederland door inzicht te krijgen in de verschillende vormen van kansspelbeleid en de invloed daarvan op de economie van de sport. In het onderzoek is geprobeerd een antwoord te geven op de vraag wat de invloed is van kansspelbeleid op de economie van de sport in Nederland.

Het onderzoek kent een cross-sectioneel ontwerp waarbij een selectieve steekproef is genomen met kwalitatieve data. De onderzoeksgroep bestond uit zes deelnemers, waarvan er vier vanuit de kansspelmarkt kwamen en twee vanuit de sportsector. Hen is gevraagd naar hun verwachtingen betreffende de overgang van een verbod naar een regulering door de overheid in Nederland. De theorie is geoperationaliseerd in een topiclijst die als basis diende voor het interviewschema.

Uit de resultaten bleek dat de meningen over de te verwachten omvang van de kansspelmarkt verdeeld zijn. Over de belastinginkomsten waren de deelnemers het erover eens dat de verwachting is dat die zullen toenemen, omdat online kansspel aanbieders in de huidige situatie al aanwezig zijn, maar nog geen belasting afdragen. Of de afdrachten naar de sport zullen toenemen is afhankelijk van de onduidelijkheid of er substitutie plaatsvindt of dat er sprake zal zijn van additionele groei. De geldstroom van de provincie en gemeente wordt niet in verband gebracht met de regulering van online kansspelen en ook voor de clubs en verenigingen worden weinig economische veranderingen verwacht. De sponsorinkomsten zullen volgens de deelnemers uit de sportsector toenemen, met name voor het betaald voetbal door het ontstaan van nieuwe partnerships. Hier liggen ook kansen voor sportbonden, clubs en verenigingen. Voor NOC*NSF zal er voor de inkomsten vanuit sponsoring geen wijziging optreden zolang De Lotto haar partner is. Met betrekking tot de mediarechten zijn het juist de sportbonden die kunnen profiteren, omdat zij op dit moment niet of nauwelijks op zendtijd kunnen rekenen.

De conclusie van dit onderzoek is dat er een duidelijke relatie is tussen verschillende vormen van kansspelbeleid, in het geval van Nederland het verbod en de regulering door de overheid, en de economie van de sport. Hierbij wordt door de deelnemers echter in veel gevallen geen eenduidig antwoord gegeven over wat dit verband exact inhoudt.

Wel kan worden geconcludeerd dat met name op het gebied van de belastinginkomsten, sponsoring van BVO's en mediarechten voor sportbonden een positief economisch effect mag worden verwacht.

In de aanbevelingen komt terug dat het belangrijk is dat er proactief wordt gehandeld door de sportsector. Voor de BVO's moeten shared revenue modellen worden ontworpen en sportbonden moeten klaarstaan met relevante mediarechten om te kunnen verkopen aan de kansspelaanbieders. Hiervoor is voor zowel sponsoring als de mediarechten doorslaggevend dat de bonden of BVO's beschikken over een goede propositie, een compleet ledenbestand en een goede opt-in of opt-out. Het SERC, en in bredere zin de opleiding SGM, kan inspringen op deze potentiële behoefte van de sportsector door het leveren van talentvolle studenten met gerelateerde onderzoeksvragen. Als deze samenwerking gerealiseerd kan worden tussen de sportsector en HAN Sport en Bewegen is er sprake van een mooie kruisbestuiving tussen het werkveld en het onderwijs.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	3
SAMENVATTING	4
INHOUDSOPGAVE	6
INLEIDING	8
PROJECTKADER	8
PROBLEEMSTELLING	8
ONDERZOEKSMODEL	9
BEGRIPSBEPALING	10
VERANTWOORDING EN RELEVANTIE	10
LEESWIJZER	11
THEORETISCH KADER	12
VOORONDERZOEK	12
HISTORIE NEDERLANDSE KANSSPELMARKT	12
TRENDS OP DE INTERNATIONALE KANSSPELMARKT	13
ONLINE KANSSPELEN	14
KANSSPELBELEID	15
VERBOD	15
REGULERING DOOR OVERHEID	16
ZELFREGULERING DOOR INDUSTRIE	17
LEGALISERING	17
ECONOMIE VAN DE SPORT	18
CONSUMENTENUITGAVEN	18
RECLAME EN SPONSORING	19
OVERHEIDSUITGAVEN	21
DE RELATIE TUSSEN KANSSPELBELEID EN DE ECONOMIE VAN DE SPORT	22
CONCLUSIE	24
DEFINITIE EN OPERATIONALISERING	26

METHODISCHE VERANTWOORDING	28
ONDERZOEKSGROEP	28
PROCEDURE	28
MEETINSTRUMENTEN	29
DATAVERWERKING	30
DATA-ANALYSE	30
BETROUWBAARHEID EN VALIDITEIT	31
RESULTATEN	33
KANSSPELBELEID	33
VERBOD	33
REGULERING DOOR OVERHEID	34
ECONOMIE VAN DE SPORT	35
CONSUMENTENUITGAVEN	35
SPONSORING & RECLAME	36
OVERHEIDSUITGAVEN	38
CONCLUSIE	40
DISCUSSIE	42
THEORETISCHE RELEVANTIE	42
PRAKTISCHE RELEVANTIE	43
VALIDITEIT EN BETROUWBAARHEID	44
BEGRENZINGEN	46
VERVOLGONDERZOEK	47
AANBEVELINGEN	48
LITERATUUR	50
BIJLAGE I: ONDERZOEKSGROEP	54
BIJLAGE II: TOPICLIJST	56
BIJLAGE III: INTERVIEWSCHEMA	58
BIJLAGE IV: TRANSCRIPTIES INTERVIEWS	63

INLEIDING

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Sport Economics Research Centre (SERC), dat deel uitmaakt van het kennisteam Sporteconomie van HAN Sport en Bewegen. Het doel van het SERC is om economisch inzicht te vergroten in de sportsector en daaraan gerelateerde sectoren door onderzoeken uit te voeren en sport economische kennis te verspreiden (HAN Sport en Bewegen, 2011).

PROJECTKADER

In het regeerakkoord dat in 2012 door de VVD en de PvdA is gesloten, is besloten de kansspelwet te moderniseren. Inzake dit regeerakkoord presenteerde de overheid 22 mei 2013 de concept-kansspelwet, waardoor buitenlandse gokbedrijven hun diensten op de Nederlandse markt kunnen aanbieden wanneer zij in het bezit zijn van een licentie. De reden voor een vernieuwde kansspelwet is het tegengaan van kansspelverslaving, fraude en criminaliteit. Secundair loopt de overheid met de huidige kansspelwet veel geld mis als gevolg van mensen die illegaal gokken via buitenlandse sites. Voor de sport heeft de nieuwe kansspelwet de nodige consequenties, door het mogelijk mislopen van afdrachten van loterijen aan onder andere de sportsector. Zo droeg De Lotto in 2013 €43,2 miljoen af aan NOC*NSF, waarmee het een belangrijke inkomstenbron voor NOC*NSF bleef. Er bestaat een reële kans dat die inkomsten afnemen wanneer grote buitenlandse gokbedrijven zich mengen op de Nederlandse markt. Deze afname van inkomsten betekent dat de financiële situatie van sportbonden of voor sport gerelateerde stichtingen die geld ontvangen uit de kansspelmarkt in gevaar zou kunnen komen. Daarnaast zouden veranderingen kunnen optreden met betrekking tot sponsoring of de mediarechten. Dit is de aanleiding voor dit onderzoek naar de invloed van verschillende vormen van kansspelbeleid op de economie van de sport. Er is namelijk nog weinig bekend over de verschillende vormen van kansspelbeleid en de invloed daarvan op de daaruit volgende geldstromen naar de sportsector. Eerdere onderzoeken van Loscalzo (2000), Frey (1992) en de Policy Research Corporation (2008) gingen echter al wel specifiek in op achtereenvolgens de vormen van kansspelbeleid en de economie van de sport.

PROBLEEMSTELLING

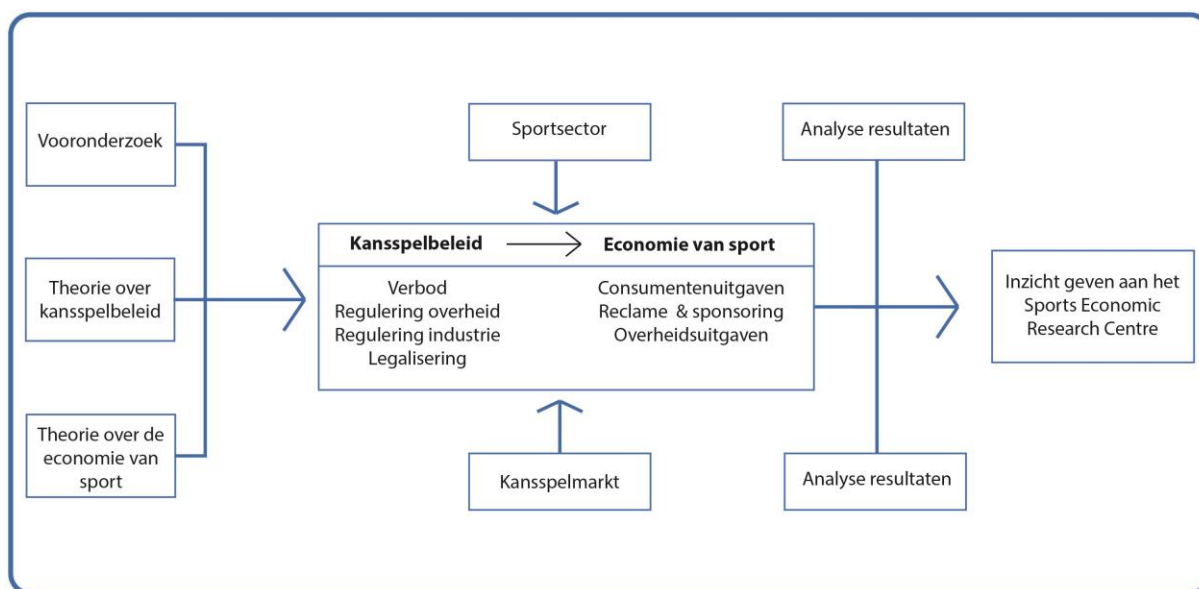
Het is voor de sportsector erg belangrijk om op een juiste wijze te anticiperen op de gevolgen van de nieuwe kansspelwet om geen economische schade te hoeven lijden. Hierbij is het belangrijk om te kijken naar de kansen en gevaren bij verschillende vormen van kansspelbeleid.

Het doel van het onderzoek is het geven van inzicht aan het SERC over de mogelijke economische gevolgen van de kansspelwetswijziging voor de sportsector in Nederland door inzicht te krijgen in de verschillende vormen van kansspelbeleid en de invloed daarvan op de economie van de sport. Middels kwalitatief onderzoek de meningen inventariseren van de betrokken partijen in de sportsector in Nederland over de mogelijke economische gevolgen van de kansspelwetswijziging voor de sportsector in Nederland. In een breder perspectief is de doelstelling inzicht te geven in de gevolgen van de nieuwe situatie voor de economie van de sport in Nederland. Dit draagt tevens bij aan de doelstelling van het SERC om het economisch inzicht in de sport sector en de gerelateerde sectoren te vergroten door het verspreiden van sport economische kennis (HAN Sport en Bewegen, 2011).

De doelstelling mondt uit in de theoretische hoofdvraag. Wat is vanuit de theorie bekend over de invloed van kansspelbeleid op de economie van de sport? De empirische hoofdvraag luidt als volgt: wat is de mening van de betrokken partijen in de kansspelmarkt en de sportsector over de invloed van kansspelbeleid op de economie van de sport? Afsluitend volgt de analytische hoofdvraag. Wat zijn de overeenkomsten en verschillen tussen de meningen van de betrokken partijen uit de kansspelmarkt en de sportsector over de invloed van kansspelbeleid op de economie van de sport?

ONDERZOEKSMODEL

De vraagstelling wordt in afbeelding 1.1 schematisch weergegeven in het onderzoeksmodel.

Afbeelding 1.1: onderzoeksmodel

In het onderzoeksmodel wordt weergegeven welke informatie nodig is om de doelstelling van dit onderzoek te behalen. Links in het onderzoeksmodel is de informatie die in het theoretisch kader aan bod komt beschreven. Centraal staan de variabelen en de daarbij horende aspecten die voortkomen uit de vraagstelling van dit onderzoek. De data wordt verzameld bij deelnemers vanuit de kansspelmarkt en de sportsector. Al deze informatie moet er uiteindelijk voor zorgen dat de doelstelling, het inzicht geven aan het Sports Economics Research Centre, wordt behaald.

BEGRIPSBEPALING

In dit onderzoek zijn de verschillende vormen van kansspelbeleid opgesplitst volgens een onderzoeken van Loscalzo (2000) en Frey (1992) in een verbod, regulering door de overheid, zelfregulering door de industrie en legalisering. Deze vier vormen van kansspelbeleid kunnen niet zwart op wit worden gezien, maar lopen geleidelijk over in elkaar.

Verbod	Regulering overheid	Regulering industrie	Legalisering
---------------	----------------------------	-----------------------------	---------------------

Afbeelding 1.2: verschillende vormen van kansspelbeleid

Op afbeelding 1.2 zijn de verschillende vormen van kansspelbeleid schematisch weergegeven. In de meest linkse vorm is de invloed van de overheid het grootst en in de meest rechtse vorm het kleinst.

De afhankelijke variabele, de economie van de sport, richt zich alleen op Nederland, waarbij de verschillende geldstromen zijn onderzocht. Hierbij is volgens Policy Research Corporation (2008) onderscheid gemaakt tussen consumentenuitgaven, reclame & sponsoring en overheidsuitgaven.

VERANTWOORDING EN RELEVANTIE

Dit onderzoek legt verschillende vormen van kansspelbeleid in relatie met de economie van de sport. Vanuit de sportsector heerst er een grote onwetendheid over de veranderingen die hen te wachten staan. Theoretisch is dit onderzoek relevant, omdat het een model biedt met de gevolgen van de verschillende vormen van kansspelbeleid. Deze schematisering moet een beter beeld geven van de huidige en mogelijke geldstromen in de toekomst. De praktische relevantie zit in de aanbevelingen die gedaan worden aan de sportsector om op een juiste manier om te gaan met de eerder in kaart gebrachte veranderingen.

Daarnaast is het maatschappelijk relevant om de kansspelmarkt op een goede manier te reguleren, de inkomsten voor de sport te verzekeren en hierbij rekening te houden met de gevaren die kansspelen meebrengen, zoals kansspelverslaving, gebruik door minderjarigen en criminaliteit. Als laatste zijn de inzichten en kennis uit dit onderzoek voor een SGM-er relevant, in het bijzonder wanneer die aan de slag gaat bij NOC*NSF, een sportbond, sportvereniging of een BVO. Vooral als blijkt dat verschillende vormen van kansspelbeleid een invloed uitoefenen op de economie van de sport is het zeer nuttig om kennis te hebben deze veranderingen om hier op een goede manier mee om te gaan.

LEESWIJZER

Deze scriptie is opgebouwd volgens de normen van de opleiding Sport, Gezondheid & Management. Hierbij volgen na de inleiding, het theoretisch kader, de methodische verantwoording, de resultaten, de conclusie en discussie elkaar op een logische manier op. In de inleiding is het onderzoek toegelicht en is een probleemstelling opgesteld, die schematisch is uitgewerkt in een onderzoeksmodel. Hierin zijn de variabelen uit de probleemstelling vanuit de theorie onderbouwd in het theoretisch kader. Hierna zijn in de methodische verantwoording de handelingen toegelicht van het verzamelen van data wat uiteindelijk leidt tot de resultaten. In de resultaten is de empirische hoofdvraag beantwoord en worden nog geen conclusies getrokken. Dit gebeurt later in de conclusie waarin antwoord wordt gegeven op de analytische vraagstelling. Als laatste zijn in de discussie de theoretische en praktische relevantie, validiteit, betrouwbaarheid, begrenzingen en suggesties voor vervolgonderzoek weergegeven.

THEORETISCH KADER

In het theoretisch kader worden de variabelen toegelicht vanuit de theorie nadat eerst algemene informatie is gezocht in het vooronderzoek over de historie van de Nederlandse kansspelmarkt, trends op de internationale kansspelmarkt en online kansspelen. Daarna is in de literatuur gezocht naar theorie over de relatie tussen de twee variabelen waarna een model is ontwikkeld met de huidige situatie van de economie van de sport. Afsluitend is een conclusie geformuleerd waarin antwoord is gegeven op de theoretische hoofdvraag uit dit onderzoek.

VOORONDERZOEK

In dit vooronderzoek is allereerst gekeken naar de ontwikkeling van de Nederlandse kansspelmarkt door de jaren heen, later naar de trends op de internationale kansspelmarkt en afsluitend naar wat algemene theorieën over online kansspelen.

HISTORIE NEDERLANDSE KANSSPELMARKT

Per 1 november 1961 is de Wet op loterijbelasting in werking getreden en werd een nieuwe belasting toegevoegd aan het Nederlandse belastingstelsel. Vanaf dat moment werd een proportioneel belastingtarief geheven van 15% over de prijzen uit loterijen en andere kansspelen. Door de aanpassing in de Loterijwet dienen 75% van de gelden uit de Toto naar de sport te gaan en wordt 25% verdeeld over andere sectoren. Doordat de organisatie die verantwoordelijk is voor het verdelen van de gelden onafhankelijk dient te zijn richtte de overheid in 1961 de Stichting Nationale Sporttotalisator (SNS) op (De Lotto, 2014). Hierna werd in 1964 de Wet op de kansspelen, voorheen de Loterijwet, vernieuwd als gevolg van de ontwikkelingen van loterijen na de Tweede Wereldoorlog. Er zijn in Nederland dus twee wetten voor het kansspelbeleid, namelijk de Wet op de kansspelen (WoK) en de Wet op de kansspelbelasting (KSB), die beiden raakvlakken met elkaar hebben (Enter, 2009).

De eerste loterij die in Nederland werd gehouden is de Generaliteyts Lotereye der Vereenigde Nederlanden, wat later veranderde in de Nederlandse Staatsloterij. In 1974 werd De Lotto opgericht die samen met de Toto valt onder de SNS. Later worden hier het dagelijkse kansspel Lucky 10 (1993), Krasloten (1994) en het nieuwe Europees gecoördineerde kansspel de Eurojackpot (2012) aan toegevoegd. Een derde grote partij in Nederland is Novamedia, de eigenaar van de Holding Goede Doelen Loterijen N.V., bestaande uit de BankGiro Loterij (1961), de Postcode Loterij (1989) en de VriendenLoterij (1998). De Goede Doelen Loterijen dragen elk op een eigen manier bij aan een goed doel.

De Postcode Loterij op het gebied van mens en natuur, de BankGiro Loterij aan cultuur en de VriendenLoterij steunt maatschappelijke initiatieven die zich richten op gezondheid en welzijn, ook via sport (Novamedia, 2014). De Lotto draagt bij aan 19 goede doelen waarvan het grootste deel ten goede komt van de sport via NOC*NSF (De Lotto, 2014).

Mede door de ontwikkeling van internet is het aantal aanbieders van online sportweddenschappen enorm gestegen. Bet365, Bwin, Interwetten, William Hill en Unibet, waarschijnlijk de bekendste in Nederland, zijn enkele partijen die vanaf 2015 kans willen maken op een licentie om op de Nederlandse kansspelmarkt (Sportwedden, 2013).

TRENDS OP DE INTERNATIONALE KANSSPELMARKT

De laatste jaren hebben meer regeringen het kansspelbeleid op de agenda staan, met name het verstrekken van licenties en legaliseren. Dit komt doordat het steeds meer als een waardevolle bron voor belastinginkomsten wordt gezien, het beter is illegale kansspelaanbieders een licentie te geven zodat ze legaal kunnen opereren en doordat er steeds meer effectieve technologieën beschikbaar zijn om online veiligheid te handhaven (PwC, 2010). Uit een rapport van de Europese Commissie blijkt dat voor een succesvolle implementatie van het toestaan van weddenschappen er sprake is van hoge transactiekosten in verband met de regulering. Om de integriteit en financiële voordelen van een nationale regulering met betrekking tot weddenschappen volledig te bereiken dient de nationaal regelgevende instantie te voldoen aan de volgende vier voorwaarden (Van Rompuy & Margoni, 2014):

- Actief vervolgen van illegale wedkantoren (inclusief aanbieders van sportweddenschappen door erkende operatoren zonder toestemming van de organisatoren van sportevenementen)
- Bewaakt van de commerciële exploitatie van het recht van erkende aanbieders van weddenschappen om discriminatie en niet-concurrentie bevorderende marktvoorwaarden te voorkomen
- Voorziet in een gerealiseerd mechanisme voor klachtenbehandeling en geschillenbeslechting
- Heeft de macht om permanente controle uit te voeren op de naleving van wederzijdse rechten en verplichtingen die zijn opgenomen in contractuele afspraken door partijen.

De maatregelen voor het reguleren van online kansspelen kunnen worden opgesplitst in zes disciplines, namelijk poker, casino, paardenraces, sportgokken, bingo en loterijen.

In de Verenigde Staten zijn kansspelen in tegenstelling tot wat soms wordt gedacht, niet in alle staten verboden, maar verschilt dit verbod per staat en per discipline. In Europa wordt de legale kansspelmarkt geleid door het Verenigd Koninkrijk waar een proactief en aanmoedigend beleid wordt gevoerd met betrekking tot online kansspelen. Een reden dat in Europa veel regeringen bezig zijn met reguleren is de wetgeving van de Europese Unie die voorschrijft dat diensten onbeperkt beschikbaar zijn bij alle lidstaten. Veel lidstaten hebben online kansspelen gereguleerd, maar vaak is er sprake van een monopolie van een enkele door de overheid goedgekeurde aanbieder. Ook in Italië, Griekenland, Duitsland, Frankrijk, Spanje en Denemarken is men net als in Nederland bezig met het vernieuwen van het kansspelbeleid of heeft men dit onlangs gedaan. In Finland, Zweden en Hongarije is sprake van een monopolie van een enkele aanbieder en in Zwitserland en Rusland zijn online kansspelen verboden (PwC, 2010).

ONLINE KANSSPELEN

De meeste gokkers zetten hun geld niet in om er geld om er geld aan te verdienen, maar zien vooral als tijdverdrijf voor eigen bestwil. De gokker ziet de kosten als een prijs voor een concert, tickets voor een voetbalwedstrijd of een diner in een restaurant (Suits, 1979). In het begin van de jaren '90 is de toegang tot internet uitgebreid naar werkplekken en huizen van mensen. Hierdoor ging er een nieuwe wereld open voor de gokkers in de westerse samenleving op het internet. Er kon nu vanaf alle locaties gegokt worden op traditionele kansspelen door de toegankelijkheid die een internetverbinding met zich meebracht (Wood & Williams, 2009).

Online kansspelen kunnen volgens Davis en Endlar (2001) de volgende problemen met zich meebrengen:

- Transacties zijn moeilijk te monitoren
- Criminele activiteiten als witwassen zijn toegenomen
- Mogelijkheid tot vooraf gefixte en beïnvloede spelen
- Niet uitbetalen van een winnaar kan voorkomen
- Er is geen limiet voor de fysieke duur van een deelname
- Er is geen mogelijkheid voor een land om de maximale uitbetaling te controleren

Live inzetten (inzet op uitkomst binnen een sportevenement) op wedstrijden kan de kans op de gevaarlijke kenmerken van online kansspelen sneller in gang brengen, in tegenstelling tot vaste inzetten. (inzet op uitkomst van een sportevenement) (LaBrie, LaPlante, Nelson, Schumann, & Shaffer, 2007).

Kansspelen brengen echter ook de nodige belastingcenten in het laadje van een overheid. Echter is het maximaliseren van belastingopbrengsten geen geldige reden om een belasting te heffen. Deze is bedoeld om een onpartijdige bijdrage te leveren aan de overheidsinkomsten, maar niet het maximaal haalbare (Suits, 1979).

Sport gerelateerde kansspelen zijn negatief prijselastisch, wat betekent dat er een hoge respons is van gokkers op de veranderingen in prijs. Dit komt redelijk overeen met de prijselasticiteit van andere typen kansspelen. De hoge prijselasticiteit komt mede door het grote aanbod van substituten. Ook een hoge belasting zorgt ervoor dat gokkers overstappen van de legale kansspelaanbieders naar illegale concurrenten, wat niet goed is voor de inkomsten uit de kansspelbelasting (Suits, 1979). In het Verenigd Koninkrijk hebben amateur-, Olympische sporten en de sportinfrastructuur aanzienlijk geprofiteerd van financiering vanuit de National Lottery. Door een dalende trend wordt de druk op investeringen vanuit de overheid in de amateursport groter (Forrest & Simmons, 2003). In Nederland droeg alleen De Lotto al bijna €1,4 miljard af aan de sport sinds 1961. Via NOC*NSF komt dit terecht bij de topsport en de amateursport in Nederland (De Lotto, 2014).

KANSSPELBELEID

In de literatuur komen verschillende soorten kansspelbeleid aan bod die hieronder zijn uitgewerkt in vier verschillende soorten, namelijk een geheel verbod, regulering door de overheid, zelfregulering door de industrie of complete legalisering.

VERBOD

Volgens Loscalzo (2000) is een compleet verbod op online kansspelen een minimalistische regeling door de overheid. Wanneer de overheid elke kansspelactiviteit verbiedt waar veel vraag naar is, is het onvermijdelijk dat kansspelaanbieders een manier creëren om middels een illegaal aanbod te voorzien in de vraag (Suits, 1979). Kansspelaanbieders kunnen hun bedrijf verplaatsen naar een ander land om onder het verbod uit te komen en houden nog altijd toegang tot het internet in het land waar een verbod geldt. Buitenlandse kansspelaanbieders die geloven dat aanklagers hen niet voor de rechtbank kunnen dagen zullen doorgaan met het aanbieden van kansspelen (Loscalzo, 2000).

Een verbod heeft voornamelijk invloed op de armen in de samenleving. Legale kansspelen vanuit de overheid verhogen de zware last van de overheidsinkomsten die worden gedragen door de armen, omdat voornamelijk de armen gebruik maken van kansspelen.

Sportkansspelen hebben het laagste retentiepercentage van elke andere vorm van commerciële kansspelen en brengen de laagste belastinginkomsten op voor een overheid (Suits, 1979). Elke afname van gelegaliseerde inzet zal leiden tot een overeenkomstige daling van de belastinginkomsten.

De situatie in Nederland heeft veel weg van een verbod, omdat online kansspelen nog niet worden beschreven in de Wet op Kansspelen. Echter zijn er in Nederland als gevolg van het internet toch Nederlandse spelers die in contact komen met kansspelen op afstand. De schattingen over het aantal spelers dat momenteel gebruik maakt van online kansspelen lopen nogal uiteen. Het onderzoek 'Gokken in kaart' van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) schatte het aantal deelnemers van online kansspelen op 257.000 in 2011, tegenover 130.500 in 2005. Hier is dus een stijging te zien van 97% in 6 jaar. Een onderzoek van Regioplan schat het aantal Nederlanders dat gebruik maakt van online kansspelen zelfs in op 565.000 (Teeven & Wiebes, 2014). Naar schatting bedraagt de omzet van Nederlanders aan de nu nog illegale online kansspelen €250 miljoen tot €800 miljoen (Kansspelautoriteit, 2014).

REGULERING DOOR OVERHEID

Een andere optie is dat de regering ervoor kiest om een actieve rol te spelen in het reguleren van de online kansspelmarkt. De overheid deelt dan licenties uit aan kansspel aanbiederders die zich inzetten tegen het gokken door minderjarigen, de mogelijkheid tot fraude en gokverslaving. Daarnaast kan het helpen belastinginkomsten te behouden door het uitdelen van licenties. Een licentiesysteem verzekert het land dat de overheid inkomsten ontvangt van nationale kansspel aanbiederders, hoewel het niet kan voorkomen dat inwoners enkel geld inzetten bij nationaal geëxploiteerde online kansspel aanbiederders. Regulering door de overheid kent daarnaast enkele praktische zorgen. Gewetenloze kansspel aanbiederders kunnen op het internet vals beweren dat zij lid zijn van het regulerende orgaan en zodoende misbruik maken van de goede reputatie (Loscalzo, 2000). De voorstanders van regulering van online kansspelen zijn van mening dat zonder een wereldwijd verbod het onmogelijk is om te voorkomen dat kansspel aanbiederders kansspelen aanbieden via internet vanuit een ander land. Bij gebrek aan regulering zal de activiteit op de illegale kansspelmarkt toenemen (McMillen, 2000).

In Nederland voorziet het conceptvoorstel van de Wet op Kansspelen een ongelimiteerd aantal licenties. Echter is de verwachting dat verscheidene online kansspel aanbiederders afhaken als gevolg van de strenge voorwaarden die aan een licentie verbonden zijn.

Een aanbieder die aanspraak wil maken op een vergunning betaalt voor de behandeling en de aanvraag een vergoeding tussen de €35.000 en €50.000. Het uitgangspunt van de geldigheidsduur van een vergunning is vijf jaar (Teeven & Wiebes, 2014).

ZELFREGULERING DOOR INDUSTRIE

Het reguleren door de private sector of door de overheid zou een effectieve manier kunnen zijn om overheidsdoelstellingen te behalen. Zelfregulering zou kunnen helpen om misgelopen belastinginkomsten te verminderen, maar zal het probleem niet elimineren. Wel zou regulering de misgelopen belastinginkomsten meer tegenhouden dan bij een volledig verbod. Hiernaast kan zelfregulering helpen fraude in de online kansspelmarkt te verminderen. Een bestaand voorbeeld van zelfregulering is het Interactive Gaming Council (IGC) dat streeft naar eerlijke en verantwoordelijke handelsrichtlijnen die het consumentenvertrouwen verhogen in de aangeboden producten en services en een vastgestelde gedragscode bevat (Loscalzo, 2000).

LEGALISERING

Volgens Frey (1992) is de hoofdreden voor legalisering van kansspelen economisch. Overheden verwachten belastinginkomsten te kunnen genereren uit de grote interesse van de bevolking voor kansspelen. Legalisering zou op korte termijn kunnen bijdragen aan de lokale economie, maar brengt daarnaast ook kosten met zich mee. Er is geen bewijs dat legalisering nieuwe inkomsten genereert voor de lokale economie. Kleine bedrijven worden weggeconcentreerd door grotere kansspel aanbieder en de criminaliteit zal toenemen. Uit een onderzoek van Kearney (2005) blijkt uit empirische gegevens dat casino's negatieve gevolgen voor een gemeenschap, hoofdzakelijk een toename van de prevalentie van geweldsdelicten. Toch worden door voorstanders vaker de positieve effecten benoemd als de economische impact, als werkgelegenheid en ontwikkeling. Ook kan het gokken naast de negatieve aspecten als financiële problemen voor families en de toegenomen criminaliteit zorgen voor een hogere welvaart voor consumenten die genieten door te participeren met het gokken.

Daarnaast is het voor de politiek erg moeilijk om openstaande rekeningen terug te vorderen wanneer een kansspel aanbieder failliet gaat. Ook heeft de politiek vaak weinig wetenschappelijk onderzoek voor beslissingen die gemaakt moeten worden betreffende de legalisatie van kansspelen, doordat veel onderzoeken worden gedaan in opdracht van de kansspelindustrie. Hierbij levert legalisering het ethische dilemma waar de belastingopbrengsten terecht komen. Armen in de samenleving geven een groter deel van hun inkomen uit aan kansspelen terwijl de belastinginkomsten terecht komen bij inwoners met een hoger welzijn (Gross, 1998).

Een tweede argument voor legalisering is het tegengaan van de illegale kansspelmarkt. Dit is echter erg moeilijk, omdat gokkers uit het illegale circuit zich niet snel aangetrokken zullen voelen tot het aanbod uit het legale circuit (Frey, 1992). Legalisering zal tot gevolg hebben dat mensen alleen nog gaan gokken bij buitenlandse kansspelaanbieders die minder de neiging hebben om zich in te zetten tegen het gokken door minderjarigen, fraude, gokverslaving en dragen daarnaast geen belasting af aan het land waarin zij actief zijn (Loscalzo, 2000). Naast de eerder genoemde risico's als gokverslaving en gokken door minderjarigen, wordt bij legalisering ook de integriteit van sport op het spel gezet als gevolg van de toegenomen kans op matchfixing (Frey, 1992).

ECONOMIE VAN DE SPORT

De inkomsten van de economie van de sport in Nederland kunnen volgens de Policy Research Corporation (2008) worden opgedeeld in drie categorieën. Deze categorieën zijn de consumentenuitgaven, reclame en sponsoring en overheidsuitgaven. De inkomsten worden verdeeld onder NOC*NSF, de sportbonden, de clubs en verenigingen, de BVO's en de sport gerelateerde goede doelen.

CONSUMENTENUITGAVEN

De uitgaven van consumenten worden opgesplitst in actieve en passieve consumenten. De uitgaven van actieve consumenten bedragen €705,2 miljoen en van de passieve consumenten €102,8 miljoen. De uitgaven van actieve consumenten komen terecht bij clubs en verenigingen en van de passieve consumenten bij betaald voetbal organisaties (Policy Research Corporation, 2008). In een onderzoek van het Centrum voor Beleidsstatistiek (2013) bleek dat de sport gerelateerde productie binnen de bedrijfstak sport in de periode 2006-2010 sneller groeide dan de productie binnen de totale Nederlandse economie. Dit terwijl prijzen van sportgoederen sneller stegen dan de gemiddelde prijs voor consumentengoederen. Ook in de periode daarvoor, 2003-2006, zijn de consumentenbestedingen al met 7% toegenomen.

Via kansspelen geven consumenten indirect geld uit, dat later weer terugvloeit naar de sport door met name De Lotto. Hierdoor zijn de inkomsten uit de kansspelmarkt een belangrijke bron van inkomsten voor de sportwereld. Volgens het jaarverslag van de Kansspelautoriteit (2014) bedroeg in 2013 de geschatte omzet van de legale kansspelmarkt in Nederland (exclusief speelautomaten) ruim €2 miljard.

Hieronder (afbeelding 2.1) wordt de ontwikkeling weergegeven van de opbrengsten van De Lotto en de afdrachten naar de sport door de jaren heen (Breedveld, Kamphuis, & Tiessen-Raaphorst, 2008; De Lotto, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014).

De Lotto (in miljoenen euro's)	19 92	19 95	19 97	19 99	20 00	20 01	20 02	20 03	20 04	20 05	20 06	20 07	20 08	20 09	20 10	20 11	20 12	20 13
Netto- opbrengst	20	45	52	52	47	53	56	59	62	63	61	54	65	71	82	81	60	60
Besteed aan sport	15	32	37	37	33	38	41	43	44	46	44	39	47	52	59	59	44	43

Afbeelding 2.1: ontwikkeling van de opbrengsten van De Lotto. Bron: Rapportage sport 2008. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau

De afdracht van De Lotto kende in 2012 een kleine daling ten opzichte van 2011. In 2011 ontving NOC*NSF nog een afdracht van €59 miljoen (De Lotto, 2012). In 2012 was de opbrengst uit De Lotto €60,5 miljoen waarvan NOC*NSF €43,8 miljoen ontving. Uit het jaarverslag van De Lotto van 2012 blijkt dat de organisatie 72,46% van de netto opbrengst indirect aan de sport afdraagt via NOC*NSF en de overige opbrengsten (27,54%) over verschillende goede doelen op het gebied van volksgezondheid, cultuur en maatschappelijk welzijn (De Lotto, 2013). In 2013 was het totale resultaat van De Lotto €59,6 miljoen, waarvan NOC*NSF een afdracht ontving van €43,2 miljoen (De Lotto, De Lotto draagt in 2013 ruim 43 miljoen euro af aan NOC*NSF, 2014).

Een andere partij die geld afdraagt aan de sport is de VriendenLoterij waar €48.743.913 werd afgedragen van een inleg van €97.487.827 in 2013. De VriendenLoterij draagt onder andere bij aan de jeugdopleidingen van voetbalclubs in Nederland, Richard Krajicek Foundation, Stichting Meer dan Voetbal, Giovanni van Bronckhorst Foundation, Dirk Kuijt Foundation en de Edwin van der Sar Foundation. De totale bijdrage aan de sportsector in 2013 bedroeg €9,7 miljoen (VriendenLoterij N.V., 2014).

RECLAME EN SPONSORING

Volgens PwC (2011) bestaat de sportmarkt uit vier onderdelen namelijk, sponsoring, ticketopbrengsten, mediarechten en merchandising. De ticketopbrengsten en merchandising behoren tot consumentenuitgaven. Vanwege de hogere relevantie is in dit onderzoek enkel aandacht besteed aan de sponsoring en mediarechten. De verwachting is dat de inkomsten uit sponsoring wereldwijd jaarlijks met 5,3% toe zullen nemen en de mediarechten met 3,8% per jaar, gedurende de periode 2010-2015. De inkomsten uit sponsoring en reclame komen terecht bij NOC*NSF, sportbonden, clubs en verenigingen en betaald voetbal organisaties. Zoals al werd gemeld was het totale resultaat van De Lotto in 2013 €59,6 miljoen, waarvan NOC*NSF een afdracht ontving van €43,2 miljoen (De Lotto, De Lotto draagt in 2013 ruim 43 miljoen euro af aan NOC*NSF, 2014).

Naast deze inkomsten van De Lotto ontvangt NOC*NSF inkomsten uit sponsoring. In 2013 zijn de cash sponsorinkomsten van NOC*NSF teruggelopen van €11,4 miljoen naar €9,6 miljoen (Sponsorreport, 2014). Sportbonden halen volgens Policy Research Corporation (2008) €24,3 miljoen op aan sponsoring.

Voorals clubs en verenigingen en betaald voetbal organisaties zijn gebaat bij inkomsten uit sponsoring, respectievelijk €95,3 miljoen en €163,6 miljoen. Waarbij betaald voetbal organisaties nog eens €50,5 miljoen ontvangen uit mediarechten (Policy Research Corporation, 2008). Recentere cijfers uit het seizoen 2011-2012 vermelden dat de gemiddelde sponsorinkomsten van de clubs in de Eredivisie €10.961.000 bedragen per club (€197.398.000 voor 18 clubs). In de Jupiler League bedragen de gemiddelde sponsorinkomsten per club €1.862.000 (€33.516.000 voor 18 clubs). De totale inkomsten uit sponsoring voor het betaald voetbal organisaties bedragen €230.814.000 (KNVB Expertise, 2012). Daarnaast betaalde de Vriendenloterij in 2013, als maatschappelijk partner van de KNVB, ruim €3,4 miljoen aan de betaald voetbal organisaties dat ten goede komt van de jeugdopleidingen (VriendenLoterij N.V., 2014).

De mediagerelateerde inkomsten van clubs in de Eredivisie en de Jupiler League bedroegen in het seizoen 2011-2012, respectievelijk gemiddeld €2.878.000 miljoen en €393.000 per club. In totaal waren de media gerelateerde opbrengsten €51.804.000 voor de Eredivisie, €7.074.000 voor de Jupiler League en bij elkaar opgeteld €58.878.000 (KNVB Expertise, 2012). De verwachting is dat de media gerelateerde inkomsten na het seizoen 2011-2012 zijn gestegen als gevolg van een overeenkomst die in augustus 2012 is getekend over de toetreding van Fox International Channels tot Eredivisie Media & Marketing C.V (KNVB Expertise, 2012). Dit blijkt onder andere uit het jaarverslag van Feyenoord waar de mediabaten in het seizoen 2012-2013 met €2,4 miljoen stegen ten opzichte van het seizoen daarvoor naar €5,6 miljoen. Dit was voornamelijk het gevolg van het verbeterde contract van de Eredivisie C.V. met Fox International Channels (Feyenoord Rotterdam N.V. , 2013). Ook de betaald voetbal organisaties uit de Jupiler League profiteren mee in de opbrengsten van de collectieve verkoop van de Eredivisierechten door afspraken in een solidariteitsovereenkomst (KNVB Expertise, 2012). Voor zowel de cijfers voor sponsoring als mediarechten kan geen vergelijking gemaakt worden tussen de cijfers van de Policy Research Corporation (2008) en de KNVB Expertise (2012), omdat van de Policy Research Corporation (2008) niet bekend is waar deze getallen op zijn gebaseerd.

In de Engelse Premier League hebben zeven van de twintig clubs een kansspelaanbieder als sponsor en in Australië zelfs veertien van de zestien clubs in het seizoen 2009 (Lamont , Hing, & Gainsbury, 2011). In Nederland is het vooralsnog niet toegestaan voor kansspelaanbieders om te investeren in sponsoring zonder een vergunning voor de Nederlandse markt te hebben.

OVERHEIDSUITGAVEN

De overheidsuitgaven worden opgesplitst in uitgaven van het rijk, de provincie en de gemeente. Het rijk verdeelt de uitgaven over NOC*NSF (€14,8 miljoen), de sportbonden (€30,4 miljoen) en clubs en verenigingen (€4,8 miljoen). De provincie en de gemeente investeren €6 miljoen en €102 miljoen in clubs en verenigingen (Policy Research Corporation, 2008). In artikel 6 van de rijksbegroting voor 2014 worden verschillende subsidies verstrekt aan NOC*NSF. Voor topsportprogramma's €18,9 miljoen, voor het stimuleren van een veiliger sportklimaat €7,1 miljoen en voor de gehandicaptensport €3,2 miljoen, waarvan ook Onbeperkt Sportief een deel ontvangt. In totaal bedragen deze subsidies €29,2 miljoen (Rijksoverheid, 2013). Volgens CBS Statline (2013) bedroegen de uitgaven van het rijk aan de sport in 2011 netto €96 miljoen, van de provincie €28 miljoen en van de gemeente €1,127 miljard.

Het tarief van de kansspelbelasting is proportioneel en is vastgesteld op 29% over het prijzengeld. De kansspelaanbieder heeft het recht om deze belasting in te houden van het prijzengeld van de prijswinnaar. Prijswinnaars tot een bedrag van €454 zijn vrijgesteld van de kansspelbelasting (Enter T. , 2009).

Het belastingtarief kan een belangrijke factor zijn bij het aantrekken van buitenlandse kansspelaanbieders. Er zijn twee soorten belastingen, namelijk de belasting op de inleg die direct bij de gebruiker terecht komt en hen kan ontmoedigen om deel te nemen aan kansspelen. De tweede optie is de brutowinstbelasting die wordt gebaseerd op de brutowinst van de kansspelaanbieder. In het Verenigd Koninkrijk is het belastingtarief vastgesteld op 15%, waar die in Duitsland is bepaald op 16,7% en in Frankrijk een belasting wordt geheven op de inleg. In Frankrijk is al publiekelijk toegegeven dat het huidige belastingstelsel niet werkt en het gebruik van kansspelen niet voldoende aanmoedigt. Ook vreest men in Duitsland dat een hoge belasting ervoor zorgt dat consumenten door zullen spelen bij kansspelaanbieders zonder licentie (PwC, 2010).

Uit het jaarverslag van het rijk (Rijksoverheid, Financieel Jaarverslag van het Rijk 2012, 2013) blijkt dat de belasting- en premieontvangsten uit kansspelbelasting in 2013 €479 miljoen bedroegen tegenover €474 miljoen in 2012. De kansspelbelasting valt onder belastingen op inkomen, winst en vermogen op kasbasis. Aan kansspelbelasting werd volgens de Kansspelautoriteit (2014) in 2013 in totaal afgerond €272 miljoen afgedragen.

DE RELATIE TUSSEN KANSSPELBELEID EN DE ECONOMIE VAN DE SPORT

Van der Lelij (2008) deed onderzoek naar de juridische haalbaarheid de Nederlandse kansspelwet. Uit dit onderzoek bleek dat het Nederlandse kansspelbeleid in strijd is met het vrije verkeer van diensten. Hoewel dit juridisch geen gevolgen heeft, is het verstandig de wet aan te passen mede op advies van de Europese Commissie, dat stelde dat de Nederlandse kansspelwet in strijd is met het Europese Recht. Ook de ontwikkeling van het internet geeft een reden om de kansspelwet te wijzigen, omdat er een groot aanbod is aan sportwedenschappen van buitenlandse aanbieders hoewel dit juridisch gezien verboden is. Lidstaten van de EU kunnen kiezen voor een verbodssysteem, een systeem met een enkele vergunninghouder of een verdergaande liberalisering. Echter moeten nationale maatregelen die het recht op vrij verkeer belemmeren gerechtvaardigd worden en voldoen aan bepaalde voorwaarden om niet in strijd te zijn met het Europees Recht (Bogaert & Cuyvers Mjur, 2013)

Uit een kritische beschouwing van de nieuwe kansspelwet van Klamer en Velthuis (2008) luidt de conclusie dat de doelstellingen van de nieuwe kansspelwet niet duidelijk zijn. Ook ontbreekt vooralsnog een economische of maatschappelijke rechtvaardiging voor het beleid. Daarnaast zijn het aantal vergunninghouders en het afdrachtspercentage niet gebaseerd op cijfers, maar willekeurig gekozen. Volgens het onderzoek zou de doelstelling van de nieuwe kansspelwet het maximaliseren van de afdracht aan goede doelen kunnen zijn. Echter is het verhogen van uitgekeerde prijzen of de kans op een prijs geen gerechtvaardigde doelstelling. Volgens van der Lelij (2008) heeft de huidige kansspelwet het doel om de risico's van het gokken te beperken door legale alternatieven te bieden. Dit wordt de kanalisatiegedachte genoemd, die is vastgelegd in een vergunningstelsel in de Wet op Kansspelen. Het tegengaan van kansspelverslaving, het beschermen van de consument en het tegengaan van criminaliteit de drie hoofddoelen van het Nederlandse kansspelbeleid. Daarnaast zijn de rendabele exploitatie, de afdrachten en de handhaafbaarheid van de wetgeving overige doelen (Jansen, Brakman, Craemer, Koeter, & Moor-van Vugt, 2010).

Ter Haar (2013) stelt dat consumenten kieskeuriger kunnen worden wanneer het aantal kansspelaanbieders groter wordt. Daarnaast zullen zij gaan nadenken over de beschikbare kansspelen en in hoeverre zij hiervan gebruik willen maken.

Het gevolg hiervan is dat kansspelaanbieders meer rekening moeten houden met de concurrentie om de consumenten voor zich te winnen. Volgens onderzoek van RBB Economics (2013) leidt differentiatie juist tot minder concurrentie op de loterijmarkt en zal waarschijnlijk een groter aantal consumenten met een breder aantal voorkeuren aantrekken. Marketing van een nieuwe loterij kan in dit geval de interesse van de consument in loterijen in het algemeen doen stijgen.

Er is geen sprake van substitutie op de kansspelmarkt en er is een negatieve relatie tussen liberalisering van de online kansspelmarkt en de omzet van bestaande kansspelaanbieders. Dit blijkt uit cijfers van omringende landen (Verenigd Koninkrijk, Denemarken, Frankrijk en Italië) waar men de online kansspelmarkt al heeft gereguleerd. Ook is er in Verenigd Koninkrijk en Zweden, waar Novamedia actief is, dat de afdracht aan goede doelen in de gereguleerde en monopolistische online kansspelmarkt in beide landen is toegenomen. Als laatste is er sprake geweest van een omzetgroei voor de kansspelaanbieders in Nederland in de periode 2004-2012, ondanks de opkomst van online kansspelen (Meines & Partners/Kalff Katz & Franssen, 2013).

Nieuwe kansspelaanbieders zullen zorgen voor nieuwe ontwikkelingen zoals streaming, mobile, sponsoring en als het gevolg van een grotere concurrentie meer advertenties en nieuwe spelvormen. Of live wedden toe zal nemen is de vraag, gezien er in Nederland in de stadions geen goede internetverbindingen met Wi-Fi zijn. Wel verhoogt een kleine weddenschap de beleving van een fan. Het marketingpotentieel wordt geschat tussen de €25 miljoen en €30 miljoen. Een belangrijke factor hierbij is het aantal licenties dat wordt vrijgegeven aan nieuwe kansspelaanbieders. In de loop der tijd zullen er naar verwachting zullen er na drie tot vijf jaar vijf grote kansspelaanbieders overblijven die 80% van de omzet uit de kansspelmarkt in handen hebben. Ongeveer 20% van shirtsponsorinkomsten in de Eredivisie, ongeveer €7,5 miljoen, zal komen van sport gerelateerde kansspelaanbieders (Sportwedden, 2013). Eric Konings verwacht een bedrag van €92 miljoen aan extra inkomsten voor de sport bij een belastingtarief van 20% voor de periode 2015-2018. Wanneer dit belastingtarief 10% bedraagt, gelijk aan het tarief van de loterijen, bedragen de verwachte extra inkomsten €169,3 miljoen (Konings, 2014). Of de sport uiteindelijk zal profiteren van nieuwe online loterijen is ervan afhankelijk hoeveel er minimaal moet worden afgedragen na de introductie van de nieuwe licenties (RBB Economics, 2013).

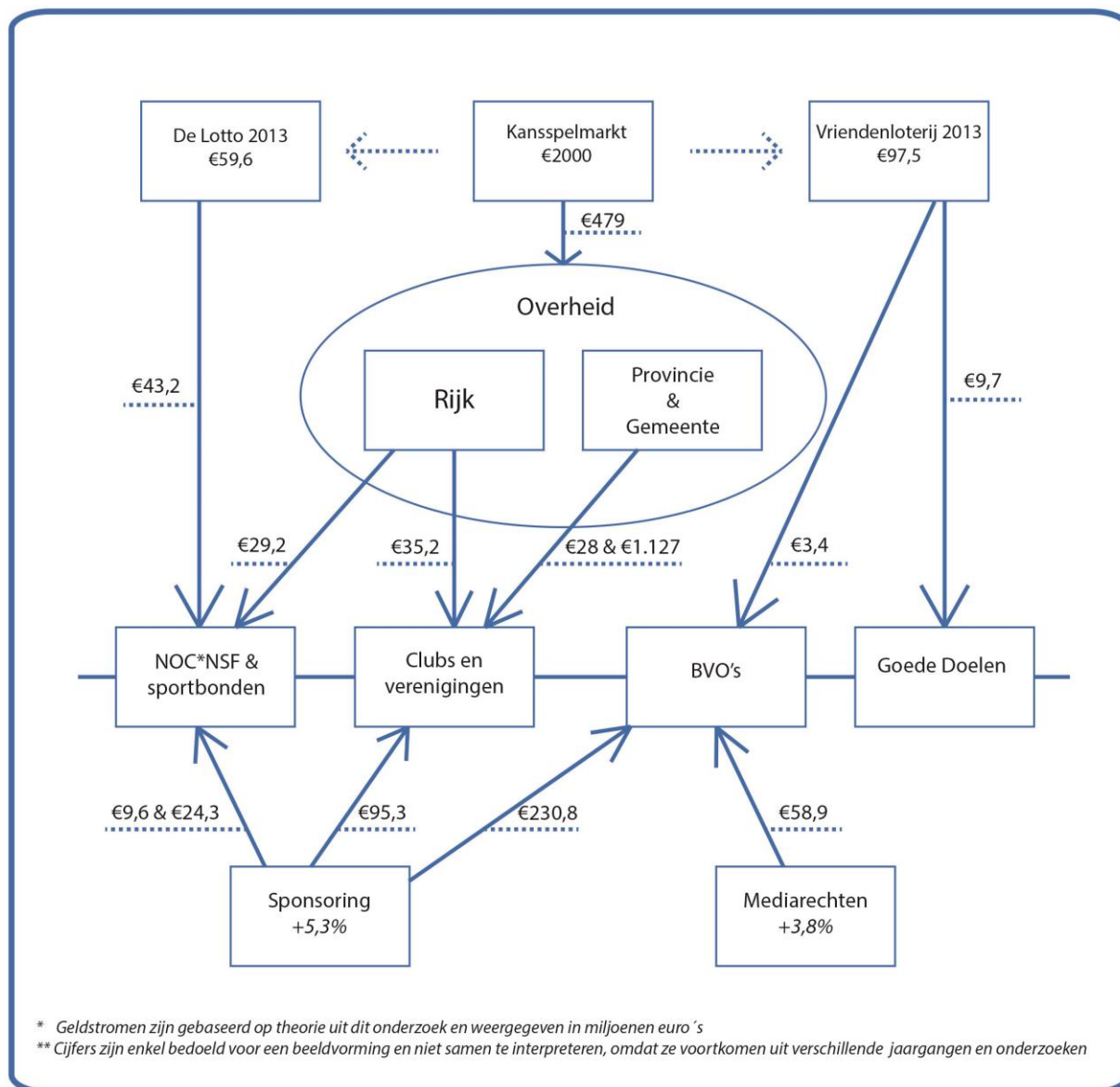
CONCLUSIE

In het theoretisch kader is gezocht naar een antwoord op de theoretische hoofdvraag.

Wat is er vanuit de theorie bekend over de invloed van het kansspelbeleid op de economie van de sport?

In de literatuur zijn verschillende gevolgen gevonden van een eventuele verandering wat betreft het kansspelbeleid in Nederland. Van de verschillende vormen van kansspelbeleid die zijn beschreven, passen het verbod en de regulering door de overheid het beste bij de Nederlandse situatie. Uit de literatuur bleek dat in de situatie van het verbod al Nederlandse gebruikers actief zijn bij online kansspelaanbieders. De economie van de sport is voor Nederland verdeeld in consumentenuitgaven, sponsoring en reclame en overheidsuitgaven. Onder consumentenuitgaven vallen de kansspelmarkt en de daarbij horende afdrachten. Bij sponsoring en reclame is gekeken naar de geldstromen vanuit sponsoring en mediarechten naar de sportwereld in de huidige situatie. Als laatste horen bij de overheidsuitgaven de geldstromen vanuit de overheid naar de sportwereld en de belastinginkomsten die de overheid ontvang vanuit de kansspelmarkt.

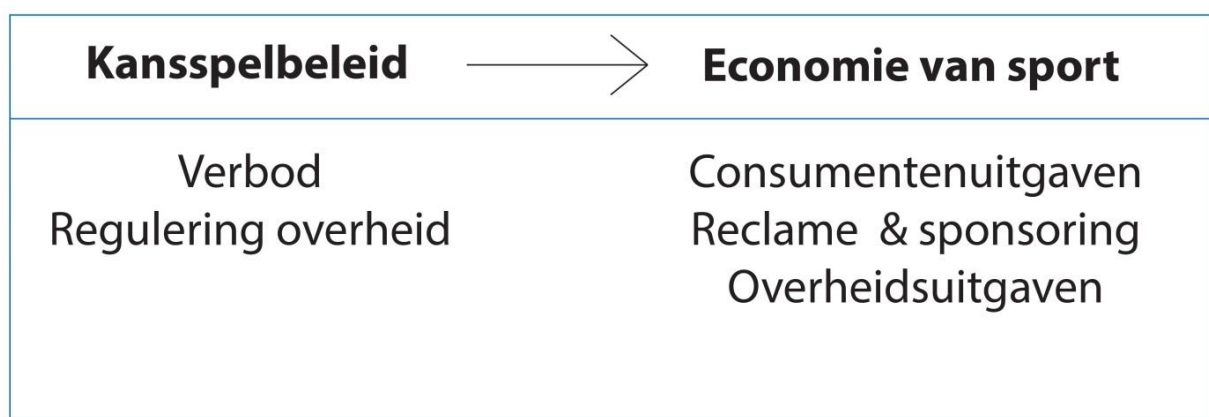
Dit onderzoek gaat hier specifiek op de economische veranderingen voor de sportwereld in Nederland. Hieronder staat een schematische weergave van de bevindingen die zijn gedaan in de theorie betreffende de huidige situatie, waarmee antwoord wordt gegeven op de theoretische hoofdvraag. Het model dat is weergegeven in afbeelding 2.2 geeft een schematische weergave van de huidige situatie van economie van de sport van Nederland. De huidige situatie kan volgens de verschillende soorten kansspelbeleid het beste worden omschreven als een verbod. De toekomstige situatie in Nederland heeft daarentegen het meeste weg van een regulering door de overheid, middels het te verwachten licentiesysteem. Over de te verwachten veranderingen voor de economie van de sport, is getracht in de kwalitatieve analyse in het hoofdstuk resultaten meer informatie naar boven te halen.

Afbeelding 2.2: Huidige situatie met betrekking tot de economie van de sport in Nederland

DEFINITIE EN OPERATIONALISERING

In hoofdlijnen gaat dit onderzoek verder in op de lijnen met economische geldstromen die in dit model zijn weergegeven. Dit onderzoek zal in het bijzonder ingaan op de overgang van een verbod naar regulering door de overheid, omdat dit het beste beeld geeft voor de Nederlandse situatie. Dit is gedaan om het beste te voldoen aan het doel van het onderzoek namelijk het geven van inzichten over de mogelijke economische gevolgen van de kansspelwetwijziging voor de sportsector in Nederland. Door deze aanpak is in afbeelding 2.3 het volgende definitieve conceptuele model geschetst. Dit model geeft een duidelijk beeld van de aspecten die worden meegenomen in de kwalitatieve data-analyse van dit onderzoek.

Afbeelding 2.3: definitief conceptueel model

Bij de overheidsuitgaven worden ook de belastinginkomsten meegenomen, omdat in omringende landen de vaststelling van het belastingtarief een heikel punt is gebleken. Het aspect van het illegale circuit wordt in dit onderzoek niet behandeld, omdat uit de theorie bleek dat mensen die gokkers bij het illegale circuit zich niet snel voelen aangetrokken tot het aanbod uit het legale circuit. Ook wordt in dit onderzoek niet ingegaan op de eventuele gevaren van kansspelen en matchfixing, omdat dit niet relevant genoeg is voor de samenhang met de economie van de sport. Als laatste is uit de relatie tussen het kansspelbeleid en de economie van de sport enkel de omvang van de kansspelmarkt en de inkomsten vanuit marketing voor de sportsector meegenomen. Deze onderdelen vallen in dit onderzoek echter onder achtereenvolgens de consumentenuitgaven en sponsoring en reclame.

Wat betreft de economie van de sport zijn NOC*NSF en de sportbonden samengevoegd in één onderdeel, omdat NOC*NSF wordt bestuurd door de sportbonden. Ook worden de gelden uit De Lotto verdeeld over de aangesloten sportbonden. Clubs en verenigingen zijn apart opgenomen om een duidelijk onderscheid te maken tussen de geldstromen van provincie/gemeente en het rijk naar de sportwereld. Daarnaast zijn clubs/verenigingen en

BVO's ook apart opgenomen om een duidelijk onderscheid te creëren tussen de niet-commerciële en commerciële tak van de sport. In het model zijn niet alle consumentenuitgaven opgenomen, omdat deze geen sterk verband hebben met het kansspelbeleid. Echter zijn de consumentenuitgaven vanuit de kansspelmarkt wel opgenomen als zijnde de kansspelmarkt en in het speciaal De Lotto en de VriendenLoterij, omdat deze kansspelaanbieders een grote bijdrage leveren aan de sport.

De cijfers die in het model zijn gebruikt komen voort uit het onderzoek van de Policy Research Corporation (2008) en daarnaast aangevuld met andere cijfers uit recentere bronnen om een zo recent mogelijk beeld te schetsen van de economie van de sport.

Helaas is niet bij alle cijfers een recentere bron gevonden waardoor de geldstromen v vanuit het rijk naar de clubs en verenigingen en de sponsoring naar de sportbonden geen recentere cijfers gevonden.

METHODISCHE VERANTWOORDING

In dit hoofdstuk is de methodische verantwoording toegelicht en zijn de onderzoeksgroep, procedure, meetinstrumenten, dataverzameling, data-analyse en als laatste de betrouwbaarheid en validiteit verder uitgewerkt. Dit onderzoek is een deductief kwalitatief onderzoek, wat vooral wordt gebruikt wanneer er over een onderwerp nog weinig kennis is.

Het onderzoek kent een cross-sectioneel ontwerp waarbij een selectieve steekproef wordt genomen met kwalitatieve data. De reden voor de keuze van kwalitatieve data is het tijdsbestek waarin het onderzoek plaatsvindt en de verwachte kennis van de deelnemers met betrekking tot het onderwerp. Ook past deze keuze goed bij de onderzoeksvraag, omdat er door middel van de kwalitatieve analyse de mening van de betrokken partijen in de kansspelmarkt en de sportsector wordt gevraagd. Later worden vanuit deze gegevens mogelijke gevolgen gesuggereerd voor de sportsector. Het onderzoek is deductief, omdat er een hypothese wordt ontwikkeld over de mogelijke gevolgen voor de sportsector die op een later tijdstip getest kan worden in een vervolgonderzoek (Gratton, Jones, & Robinson, 2011).

ONDERZOEKSGROEP

Het doel van het onderzoek is gericht op de sportsector omdat daar een gebrek aan kennis heerst over de te verwachten situatie. De onderzoeksgroep bestaat daarom uit personen uit de kansspelmarkt en de sportsector. Hiermee is getracht om relevante informatie te winnen voor de sportwereld.

Om de steekproef representatief te doen zijn voor de gehele onderzoeksgroep wordt een gecontroleerde willekeurige steekproef gebruikt (Gratton, Jones, & Robinson, 2011). De deelnemers worden hierbij geselecteerd op hun beroep of functie binnen een bedrijf. De eerste groep, die bestond uit twee deelnemers, is werkzaam in de sportsector en de tweede groep, die uit vier deelnemers bestond, is werkzaam in de kansspelmarkt. Bij de selectie is kritisch gekeken naar de huidige functie van een deelnemer in zijn of haar bedrijf. In bijlage I is exact te zien uit welke deelnemers de onderzoeksgroep bestond. De gemiddelde duur van een interview was ongeveer 45 minuten.

PROCEDURE

In de maand april is er sprake geweest van een eerste contact met de onderzoeksgroep. Hier werd gevraagd of zij positief stonden tegenover een deelname aan het onderzoek middels een interview. Dit contact is veelal via mail en telefoon verlopen en leverde uiteindelijk vier deelnemers op vanuit de kansspelmarkt en twee vanuit de sportsector.

In de maand mei zijn de interviews bij de onderzoeksgroep afgenomen. Dit gebeurde veelal op locatie van de deelnemers. De totale onderzoeksgroep bestond uit zes personen. De deelnemers uit de kansspelmarkt kregen verschillende vragen over hun verwachtingen rondom de kansspelmarkt in Nederland. De deelnemers uit de kansspelmarkt kregen vragen over hun verwachtingen betreffende de inkomsten vanuit de overheid en de kansspelorganisaties voor de sport. De sportsector kreeg vragen over hun verwachtingen over de inkomsten uit sponsoring en mediarechten voor de sport. Aan de deelnemer vanuit NOC*NSF werden vragen gesteld met betrekking tot de geldstromen vanuit de overheid, de afdrachten en de geldstromen vanuit sponsoring. Achteraf is na twee interviews besloten om de vragen die gesteld zijn aan de deelnemers uit de kansspelmarkt over de geldstromen vanuit de overheid niet mee te nemen. Hiervoor is voortschrijdend inzicht het argument geweest nadat bleek dat de deelnemers van dit onderwerp nagenoeg niets af bleken te weten. De resultaten uit de eerste twee interviews met betrekking tot de geldstromen vanuit de overheid zijn hierdoor niet meegenomen in de resultaten. In het interviewschema in bijlage III is exact te zien welke vragen aan wie zijn gesteld.

MEETINSTRUMENTEN

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een kwalitatieve steekproef, omdat interviews meer gedetailleerde informatie geven, de onderzoeksgroep klein is en het een verkennend onderzoek betreft om informatie naar boven te halen om verder onderzoek te stimuleren (Gratton, Jones, & Robinson, 2011).

In bijlage II is de topiclijst te zien met daarin weergegeven hoe de theorie is geoperationaliseerd. Hierbij zijn de variabelen verder uitgewerkt in aspecten, indicatoren en topics om tot goede interviewvragen te komen die gebaseerd zijn op het theoretisch kader. De variabele kansspelbeleid is opgedeeld in verbod, regulering door de overheid. De aspecten regulering door industrie en legalisering zijn in dit onderzoek niet meegenomen vanwege de lage relevantie ten aanzien van de Nederlandse situatie waar men overgaat van een verbod op online kansspelen naar een regulering. De variabele economie van de sport in consumentenuitgaven, sponsoring en reclame en overheidsuitgaven. De reden voor deze operationalisering is dat deze aspecten voortkomen uit bestaande onderzoeken, wat het betrouwbaarder maakt. Daarnaast zijn de indicatoren geformuleerd uit het theoretisch kader en geven een praktisch beeld bij de variabelen en aspecten.

Uiteindelijk is gekozen voor specifieke interviews die speciaal zijn toegespitst op de onderzoeksgroep. Dit is gedaan om tot specifiekere en betere informatie te komen bij de onderzoeksgroep.

DATAVERWERKING

De volgende fasen zijn op een methodische wijze doorlopen volgens de fasen van een goed deductief kwalitatief onderzoek (van de Ven, 2013). In de eerste fase is een lijst met kernbegrippen, dimensies, aspecten en topics samengesteld die voortkomt uit de theorie in het theoretisch kader. Nadat de topiclijst is samengesteld is het interview gestructureerd aan de onderzoeksgroep is voorgelegd. De geschiktheid van de onderzoeksgroep is voornamelijk bepaald door de functie en plaats binnen de organisatie, omdat leeftijd, geslacht en andere aspecten voor dit onderzoek minder relevant zijn.

De interviews zijn opgenomen met behulp van een opnamerecorder van de AV-uitgifte van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Voornamelijk vanwege het feit dat de interviews hierdoor na afloop makkelijker te coderen waren en een betrouwbaarder resultaat zullen geven. Eventuele opgevallen non-verbale communicatie is door de interviewer opgeschreven tijdens het interview. Achteraf is het interview uitgetypt in een transcriptie waarna de uitkomsten zijn gecodeerd en uiteindelijk zijn verwerkt in het hoofdstuk resultaten. Gedurende het proces van de data-verzameling is het van groot belang dat dit systematisch verloopt, omdat hierdoor de resultaten makkelijker met te vergelijken zijn en dus een betrouwbaarder beeld creëren.

DATA-ANALYSE

Voor de data-analyse is gebruik gemaakt van de drie fasen volgens Gratton, Jones en Robinson (2011), namelijk gegevensvermindering, gegevensweergave en conclusies trekken en verificatie. In de eerste fase wordt de grote hoeveelheid informatie teruggebracht en worden irrelevante gegevens verwijderd. Het coderen is hierbij het belangrijkste proces wanneer onbewerkt gegevens worden verdeeld in onderwerp categorieën. Bij het coderen zijn de fasen open codering, axiale codering, analyse van patronen in de codes en selectieve codering toegepast. In de praktijk betekende dit dat in de eerste fase een lijst met codes is gemaakt waaronder de resultaten zijn ingedeeld. Tijdens de axiale codering is besloten om bepaalde codes bij elkaar te voegen. Zo is kanalisatie toegevoegd aan de code regulering door de overheid. In de fase van selectief coderen zijn de resultaten met een bepaalde code bij elkaar gevoegd en uiteengezet in de resultaten. Hierbij zijn de codes per aspect bij elkaar gevoegd om er vervolgens een lopende tekst van te maken.

Daaropvolgend zijn de gegevens weergegeven in de resultaten en als laatste zijn conclusies getrokken aan de hand van deze resultaten.

BETROUWBAARHEID EN VALIDITEIT

Om de betrouwbaarheid en validiteit van dit onderzoek zo hoog mogelijk te maken is op een methodische manier te werk gegaan bij het verzamelen en analyseren van data. Om de betrouwbaarheid te verhogen is gebruik gemaakt van een standaard interviewschema, dat op een logische manier voort is gekomen uit de topiclijst. Dit interviewschema is bij elk interviewmoment op vrijwel dezelfde manier afgenomen. Het interview bestond zoveel mogelijk uit open vragen om suggestieve antwoorden te voorkomen en is vooraf voorzien van feedback door de twee begeleiders vanuit de opleiding en de praktijkbegeleider. Tijdens het afnemen van de interviews zijn aantekeningen gemaakt van non-verbale reacties en het interview is opgenomen met een voice-recorder om ervoor te zorgen dat er zo min mogelijk informatie verloren is gegaan. Om de betrouwbaarheid van het interview te waarborgen is een audit-traject gehouden, waarbij het interview is voorgelegd aan de begeleiders en gehouden bij een medestudent om fouten zoveel mogelijk uit te sluiten. Als laatste zijn de keuzes voor locatie en tijd zoveel mogelijk overgelaten aan de deelnemers om een veilig interviewklimaat te creëren. Om de data-analyse zo betrouwbaar mogelijk te maken zijn de fasen van analyse en codering van Gratton, Jones en Robinson (2011) doorlopen. Ook is het ruwe onderzoeksmateriaal bewaard voor een eventuele her-analyse om de betrouwbaarheid te verhogen. Als laatste moet nog een kleine noot geplaatst worden met betrekking tot de onderzoeksgroep. Waar het de bedoeling was om vijf deelnemers uit de kansspelmarkt en drie uit de sportwereld mee te nemen, is dit achteraf uitgekomen op achtereenvolgens vier en twee deelnemers. Hierdoor is de betrouwbaarheid van het onderzoek enigszins lager uitgevallen, doordat de verschillende optieken van afbeelding 2.2 niet allemaal belicht zijn. Echter zijn wel alle geldstromen die in afbeelding 2.2 meegenomen in het onderzoek, wat de betrouwbaarheid juist ten goede komt. Ook wordt non-respons minder belangrijk geacht, omdat hier de statistische generaliseerbaarheid niet tot de doelstelling behoort (Verhoeven, 2011).

Om de validiteit te waarborgen zijn de juiste onderwerpen die voortkomen uit de theorie bij de juiste variabele geplaatst. Ook is hierbij wederom de doelstelling teruggekoppeld om te kijken of het interview meet wat met de doelstelling wordt getracht. Om de interne validiteit zo hoog mogelijk te maken is het interviewschema op een methodische manier samengesteld, gecontroleerd door de begeleiders en uitgetest bij een medestudent. Over de externe validiteit kan gezegd worden dat het onderzoek voor Nederland te generaliseren is, maar dat dit voor het buitenland moeilijk is, omdat hier sprake is van andere situaties met betrekking tot wetgeving en afdrachten aan de sport of goede doelen.

Als laatste is geprobeerd om zo dicht mogelijk bij het model van de huidige situatie (afbeelding 2.2), middels de kritische selectie van de deelnemers. Hierbij is de doelstelling in acht genomen om inzicht te geven in de mogelijke economische gevolgen van de kansspelwetswijziging voor de sportsector in Nederland, wat de validiteit verhoogt.

RESULTATEN

In het hoofdstuk resultaten worden de belangrijkste bevindingen weergegeven van de uitkomsten van de kwalitatieve data-verzameling. Middels de weergave van de kwalitatieve data is geprobeerd antwoord te geven op de empirische hoofdvraag:

Wat is de mening van de betrokken partijen in de sportsector over de invloed van het kansspelbeleid op de economie van de sport?

KANSSPELBELEID

Zoals in de methodische verantwoording is beschreven worden van de hieronder de uitkomsten van de aspecten verbod en regulering door de overheid weergegeven.

VERBOD

Uit de antwoorden van de deelnemers vanuit de kansspelmarkt blijkt dat het feit dat er nog geen wetgeving voor online kansspelen aanwezig is, dit niet betekent dat Nederlanders nog geen gebruik maken van online kansspelen. “Het internet zegt niet bij de A76 bij Breda, hier stoppen we, want het is hier niet gereguleerd”, aldus Konings (2014). Peter-Paul de Goeij en Gerben van Hardeveld benadrukken dat kansspelers momenteel al illegaal gebruik maken van online kansspelen. De Public Affairs Manager van Unibet spreekt hier van een global economy waar, ongeacht nationaliteit, gebruik van kan maken. Hier is sprake van het element vrij verkeer van goederen in de Europese Unie, waarbij Unibet bijvoorbeeld al een licentie heeft in verschillende Europese jurisdicties.

De schatting van de VriendenLoterij en Willem van Oort is dat al honderdduizenden Nederlanders gebruik maken van online kansspelen. Er zijn verschillende redenen waarom de Nederlandse kansspelmarkt in de belangstelling staat. Volgens de Public Affairs Manager van Unibet heeft dit te maken met het feit dat het reguleringsproces in volle gang is. De VriendenLoterij is van mening dat de grote interesse een gevolg is van hoge internetpenetratie.

Een opvallend verschil is de benadering van de bedrijfsresultaten van de huidige kansspelaanbieders. Hier moet bij vermeld worden dat beide deelnemers andere voorbeelden gebruiken. De Public Affairs Manager van Unibet benoemt dat de Goede Doelen Loterijen tijdens de opkomst van online kansspelen toch groter zijn geworden. Zelfs bij de Toto steeg de omzet tussen 2009 en 2012 van €26 miljoen naar €45 miljoen, waar men bang is voor kannibalisatie of substitutie, omdat het product lijkt op dat van Unibet.

De VriendenLoterij denkt echter dat met name De Lotto, de Staatsloterij en Holland Casino erg veel last hebben van online kansspelen. De loterijmarkt is een lastige markt om te concurreren, omdat men vooral concurreert op prijzengeld.

REGULERING DOOR OVERHEID

Met betrekking tot de regulering van de overheid is er duidelijk een overeenkomst tussen de mening van Willem van Oort, de VriendenLoterij en Peter-Paul de Goeij. Allen verwachten zij dat in de beginfase een grote groep kansspel aanbieders een licentie zal aanvragen, maar dat uiteindelijk alleen de grootsten zullen overleven. Dit heeft onder andere te maken met de vergunningsvoorwaarden, kansspel aanbieders die worden overgenomen, failliet gaan of er sprake is van fusies. Peter-Paul de Goeij (2014) noemt dit de zogenaamde “shake out”.

Over het aantal kansspel aanbieders waarvan verwacht wordt dat zij een licentie aan zullen vragen is een belangrijke overeenkomst te zien. Twee van de vier deelnemers noemen beiden dat het aantal ergens tussen de veertig en de vijftig zal liggen voor online kansspel aanbieders. De VriendenLoterij verwacht dat zeker de grote kansspel aanbieders een licentie zullen aanvragen, maar kan geen uitspraken doen over de aantallen. De verwachting dat met name de grote internationale kansspel aanbieders in Nederland willen gaan opereren, wordt door twee van de vier deelnemers uitgesproken.

Een andere overeenkomst is terug te zien in de factoren voor het behalen van de beoogde kanalisatiegraad. Hierbij onderschrijft de Public Affairs Manager van Unibet het feit dat de overheid geen limiet stelt aan het aantal licenties een prima keuze is, omdat een volledig vrije markt waaraan alle kansspel aanbieders deel kunnen nemen leidt tot een hogere kanalisatie. Voor de kanalisatiegraad worden zowel het belastingtarief als de totale kostendruk genoemd als belangrijke factoren door drie van de vier deelnemers. Peter-Paul de Goeij is echter van mening dat het belastingtarief de loterijen niet zo raakt, omdat loterijen momenteel niet illegaal worden aangeboden. Twee van de vier deelnemers stellen dat een lager belastingtarief leidt tot een hogere kanalisatie. Dit verband wordt tevens andersom gelegd door Peter-Paul de Goeij die stelt dat een toename van de belastinginkomsten afhankelijk is van de kanalisatiegraad. Echter is de doelstelling van de overheid het verhogen van de kanalisatie en niet het vergroten van de belastinginkomsten. Daarnaast wordt door Willem van Oort de manier waarop technische standaarden worden ingevoerd met betrekking tot bescherming van kansspelers en minderjarigen genoemd als een factor voor het behalen van een zo hoog mogelijke kanalisatiegraad. Naarmate het ingewikkelder wordt voor de internationale kansspel aanbieders om hun platform technisch aan te passen zullen meer kansspel aanbieders een kosten-batenanalyse maken en aan de hand daarvan bepalen of de Nederlandse markt deze aanpassing voor hen nog waard is.

Opvallend verschil aangaande de regulering door de overheid is de mening van de VriendenLoterij, waar men zich afvraagt of er een toevoegde waarde zal zitten in extra partijen op de loterijmarkt. Er kan natuurlijk een sector zijn voor goede doelen die nog niet bediend wordt, maar de vraag is of een nieuwe loterij kans van slagen heeft aangezien de markt klein is en er veel concurrerende loterijen zijn. Waar eerder al is genoemd dat de Public Affairs Manager van Unibet een wetgeving zonder limiet voor het aantal licenties toejuicht, moet volgens de VriendenLoterij worden uitgekeken met de hoeveelheid kansspelaanbieders. Daarnaast is ook Gerben van Hardeveld van mening dat des te meer vergunningen er verstrekt worden, het moeilijker wordt om de positie van bijna-monopolist in de huidige situatie te handhaven. Er ontstaat meer concurrentie, waarbij Gerben van Hardeveld er wel vanuit gaat dat er dan meer gegokt gaat worden.

ECONOMIE VAN DE SPORT

Binnen de economie van de sport zijn de aspecten consumentenuitgaven, sponsoring en reclame en overheidsuitgaven uiteengezet.

CONSUMENTENUITGAVEN

De consumentenuitgaven bevatten met de name de omvang van de kansspelmarkt en de te verwachten afdrachten. Een belangrijke overeenkomst die wordt genoemd aangaande de afdrachten van de kansspelaanbieders is het onderscheid tussen het bedrijfsmodel van loterijen en online kansspelaanbieders. Drie deelnemers noemen hier de verschillende marges van loterijen in tegenstelling tot online kansspelaanbieders. “Loterijen maken dingen mogelijk die anders niet mogelijk zouden zijn”, aldus de Goeij (2014). Volgens de VriendenLoterij zullen de afdrachten van de online kansspelaanbieders niet hoog zijn, vanwege een ander verdienmodel waarbij minimaal 90% á 95% aan prijzen moet worden uitgekeerd. Hierdoor blijft er maar een klein gedeelte over waarover zij kunnen afdragen.

Gerben van Hardeveld is van mening dat wanneer de afdrachten dalen dit alle bonden relatief gezien even hard zal raken. Er wordt dan gewoon een korting gepleegd op uitkeringen van De Lotto die zij krijgen, de zogenaamde “kaasschaafmethode”. Wanneer dit het geval is, is op een gegeven moment niets meer mogelijk, omdat overal net te weinig geld voor is. Dan moet op een gegeven moment een keuze gemaakt worden tussen subsidies, waardoor andere subsidies nog wel door kunnen gaan.

De meningen over de omvang van de kansspelmarkt vertonen enkele verschillen. Vier van de vijf deelnemers zijn van mening dat de kansspelmarkt gaat groeien. Over de omvang van deze groei kon geen van de deelnemers uitspraken doen.

Dit is onder andere afhankelijk van de behaalde kanalisatiegraad. Peter-Paul de Goeij benoemt dat volgens hem de totale markt niet zal groeien, maar de legale markt. De Public Affairs Manager van Unibet noemt de Nederlandse kansspelmarkt een groeimarkt, die volgens onafhankelijk onderzoek in omvang zal toenemen in de periode tussen 2015 en 2018. De enige die een voorzichtige schatting durft te maken voor de omvang van de kansspelmarkt is Willem van Oort. De kansspelmarkt zal volgens hem geen €3 miljard worden, maar het maximum is bereikt wanneer Nederland voldoet aan het EU-average van €191 verlies per hoofd van de bevolking. Momenteel is dit €166. De Goeij (2014) spreekt daarnaast van een marktoptimum. “Het is niet de bedoeling dat de markt oneindig blijft doorgroeien. Waar het marktoptimum ligt weet ik niet, maar het zou ongewenst zijn wanneer een Nederlander eerst zijn geld uitgeeft aan online gokken en dan pas brood koopt.” Als laatste veronderstelt Gerben van Hardeveld dat de omzet van kansspelaanbieders wel kan toenemen, doordat kansspelaanbieders straks legaal hun product aanbieden. Echter hoeft dit niet noodzakelijkerwijs tot een hogere winst te leiden. Voor de huidige kansspelaanbieders kan, afhankelijk van de investeringen in marketing en productontwikkeling, de bruto- en nettowinst nog weleens tegenvallen, waardoor er sprake zou kunnen zijn van een hogere omzet dan nu, maar lagere marges.

Een opvallend verschil met betrekking tot de marktomvang is de mening van de VriendenLoterij dat de zogenaamde “koek” niet groter wordt en er eerder sprake zal zijn van substitutie. De Public Affairs Manager van Unibet verwacht juist dat de kansspelmarkt in zijn geheel zal gaan groeien. Als gevolg hiervan kunnen ook de afdrachten van de huidige kansspelaanbieders toenemen.

SPONSORING & RECLAME

De mening van Gerben van Hardeveld en Pieter Kuijpers komen overeen als het gaat om sponsoring van NOC*NSF. Beiden verwachten zij niet dat NOC*NSF echt zal profiteren van de regulering van online kansspelen. NOC*NSF heeft een sponsorpiramide en als partner in de sport heb je als bedrijf altijd een exclusiviteit. Naast De Lotto gaat geen andere kansspelaanbieder of een bedrijf met enige affiniteit in die branche sponsorrechten verwerven.

Echter stelt Gerben van Hardeveld dat het bedrag dat wordt genoemd in het model van de huidige situatie (afbeelding 2.2) in letterlijke zin hoger ligt vanwege andere soorten sponsoring die NOC*NSF ontvangt. Andere vormen van sponsoring kunnen zijn naturasponsoring, waarbij een bedrijf producten of diensten levert voor exposure of andere interessante zaken. Daarnaast werkt NOC*NSF veel met mediapartners die mediaruimte beschikbaar stellen of meehelpen een bepaald evenement te promoten.

Sportbonden, lokale sportverenigingen of BVO's kunnen wel profiteren van de regulering van online kansspelen. Voor sportbonden geldt volgens Pieter Kuijpers dat zij separaat een deal kunnen sluiten waardoor zij kunnen profiteren van de omzet van online kansspel aanbieders. De kansspel aanbieders zijn geïnteresseerd in sponsoring van sport om toegang te krijgen tot de potentiële spelers naar de mening van Gerben van Hardeveld.

Een andere overeenkomst tussen de antwoorden van de twee deelnemers gaat in op de inkomstenbronnen van een sportvereniging. Een gemeente moet het hoofdzakelijk hebben van contributies, subsidies van de gemeente en eigen sponsoring. Het bedrag dat vanuit De Lotto uiteindelijk is gereserveerd voor de breedtesport is uiteindelijk slechts 1,1% van de totale geldstromen in de breedtesport. Sportverenigingen kunnen op hun eigen manier profiteren volgens de twee deelnemers. Door Gerben van Hardeveld wordt gesproken van de "VriendenLoterij-opzet", waarbij men kan spelen voor hun vereniging of een deel van de opbrengst naar de vereniging gaat. Om te profiteren moeten sportverenigingen over zoveel mogelijk leden beschikken en een community vormen. Het is "marketingwise" heel belangrijk dat er afspraken zijn gemaakt met de leden over de manier waarop een kansspel aanbieder hen mag benaderen. Daarnaast wordt door Pieter Kuijpers de "Grote Clubactie" genoemd als een voorbeeld van hoe een vereniging een boost kan krijgen in de vorm van gewilde sponsoring. Het internet kan hiervoor als een versneller werken. "Over vijf jaar zie ik niet meer gebeuren, dat wij echt met kinderen op straat stickers komen plakken op een deurbel", aldus Kuijpers (2014). In de praktijk blijkt echter vaak dat verenigingen te weinig stootkracht hebben, doordat een vereniging afhankelijk is van vrijwilligers die vaak tijdelijk actief zijn.

Naast sponsoring kunnen sportbonden profiteren van de regulering van de online kansspelen door livestreaming te verwerven. Hierin komen de mening van de twee deelnemers overeen, in dit geval de Public Affairs Manager van Unibet en Pieter Kuijpers. Volgens Pieter Kuijpers laat in de landen om ons heen geen enkel land een negatieve trend zien op dit gebied. Zelfs een doelgroep van dertigduizend mensen kan interessant zijn voor een kansspel aanbieder. De kansspel aanbieders zijn zo goed doorberekend dat ook niches geen probleem zijn. De Public Affairs Manager van Unibet stelt dat het Nederlands Elftal of de Eredivisie altijd op zendtijd kunnen rekenen. Kleinere sportbonden hebben vaak moeite om bijvoorbeeld op zondagavond in Studio Sport terecht te komen. Voor hen kan het interessant zijn om aan kansspel aanbieders streamingrechten te verkopen, zodat de consumenten die daar op willen wedden de wedstrijd kunnen zien. Naar de mening van Pieter Kuijpers hebben zij niets aan een samenvatting, maar enkel aan de live-beelden, omdat men dan tijdens de wedstrijd kan inzetten.

Om als kleinere sportbond te kunnen profiteren moet men eigen events hebben. Zij zijn rechthouder van NK 's, de judobond is bijvoorbeeld in het bezit van het NK Judo.

Met betrekking tot de inkomsten voor BVO's vertonen de antwoorden van de, in dit geval, drie deelnemers veel overeenkomsten. Zo zal de pot van sponsoring volgens Pieter Kuijpers groter worden en hij is van mening dat wat de sponsorinkomsten betreft, er geen substitutie plaats gaat. Kuijpers (2014) citeert: "Ajax gaat niet de VriendenLoterij aan de kant schuiven voor een mindere partnership". Er is geen enkele kansspelaanbieder die in België voor miljoen euro op het shirt staat, maar bijna iedere BVO in de Jupiler Pro League heeft ondertussen een bettingpartner. Een bettingpartner zal een BVO waarschijnlijk meer opleveren dan een normaal partnership, omdat er sprake is van een shared revenue model, waarbij de kansspelaanbieder ook verwacht geld uit de BVO te halen, zogenaamd te "converteren". Naar de mening van de Public Affairs Manager van Unibet geldt voor de topsport dat inkomsten voornamelijk gehaald kunnen worden gehaald uit sponsoring. Als Unibet in Nederland mag opereren zullen zij waarschijnlijk ook aan sponsoring doen. In België zijn zij sponsor van de Jupiler Pro League en in Denemarken van vier clubs. Voor de partnerships geldt volgens Pieter Kuijpers, hoe groter de BVO, hoe duurder partnership. De BVO's die de meest interessante propositie hebben en het beste zijn georganiseerd kunnen het meest profiteren. Een BVO moet duidelijk iets te bieden hebben. Feitelijk zijn Ajax, PSV en Feyenoord het meest interessant, maar die "properties" zijn ook duurder. Een BVO met een goede "fanbase" voor weinig geld zou dus interessant kunnen zijn door de "value for money".

OVERHEIDSUITGAVEN

De vier deelnemers zijn het allen eens over de verwachting met betrekking tot de belastinginkomsten. Er wordt verwacht dat de belastinginkomsten in absolute vorm zullen stijgen, omdat online kansspelaanbieders momenteel geen belasting afdragen. Hierbij plaatst de VriendenLoterij nog wel een kanttekening. Wanneer de concurrentie voor loterijen toeneemt, zou het kunnen dat de huidige kansspelaanbieders minder belasting gaan afdragen. Wanneer de afdrachten van De Lotto afnemen zal NOC*NSF volgens Gerben van Hardeveld pleiten voor een compensatie vanuit het rijk. Zijn hypothese is dat dan de extra belastinginkomsten toch bij de sport terecht komen. Wanneer dit scenario plaatsvindt, zullen deze gelden op dezelfde manier worden verdeeld als dat nu gebeurt met de inkomsten vanuit De Lotto. Doordat het geld van NOC*NSF bij de sportbonden terecht komt hoeven zij niet gecompenseerd te worden. Voor sportverenigingen zal er vanuit de overheid, zowel vanuit het rijk als provincie en gemeente, weinig verandering plaatsvinden.

De reden hiervoor is dat sportverenigingen nu al geen afdracht ontvangen van De Lotto, omdat die voornamelijk naar sportbonden gaat. Wanneer deze afdracht voor sportbonden wegvalt en niet gecompenseerd wordt door het rijk, zou een hogere bijdrage van sportverenigingen aan hun bond een consequentie kunnen zijn.

Er is een overeenkomst zichtbaar in de meningen van Peter-Paul de Goeij en Willem van Oort als het gaat om het omslagpunt betreffende het belastingtarief. Willem van Oort heeft het hier over de prijselasticiteit van de vraag als het gaat om het belastingtarief. “Het is beter om 15% over een groter bedrag te heffen dan 20% over een kleiner bedrag, wanneer er evenveel of meer belastinggeld wordt binnengehaald” (van Oort, 2014). Peter-Paul de Goeij stelt dat een zo hoog mogelijk tarief goed is voor de schatkist van de overheid en voor de kanalisatie is een laag tarief beter. Hier zit echter ergens een omslagpunt waarbij er te weinig belastinggeld wordt binnengehaald en de maximale kanalisatie.

Opvallend verschil is zichtbaar in de meningen van de Public Affairs Manager van Unibet en de VriendenLoterij met betrekking tot het belastingtarief. De Public Affairs Manager van Unibet stelt dat een laag belastingtarief, het liefst 10%, belangrijk is om als Unibet duurzaam in Nederland actief te zijn. Een te hoge belastingheffing gaat ten koste van de kanalisatie waardoor de consumentenbescherming afneemt. Met betrekking tot de kanalisatie en consumentenbescherming is het een beter scenario wanneer de kansspelbelastinginkomsten lager zijn, en toch aan de eisen wordt voldaan van €25 miljoen, maar een hogere kanalisatie. De VriendenLoterij kan geen ideaal belastingtarief noemen, maar is van mening dat er een merkwaardige situatie komt wanneer het belastingtarief voor online en offline kansspel aanbidders verschilt. “Dat je in Holland Casino 29% betaalt, maar als je met je Ipad in Holland Casino staat te spelen op de Holland Casino online site, je dan 20% betaalt” (VriendenLoterij, 2014). De Public Affairs Manager van Unibet stelt dat de effectieve kostendruk van het huidige belastingtarief van 29% voor offline kansspel aanbidders, wanneer je dit helemaal doorberekent ongeveer op 11% uitkomt.

Dit komt door de vrijstelling van bedragen onder de €454. Peter-Paul de Goeij denkt dat kanalisatie het doel is van het verschil in het belastingtarief voor online en offline kansspel aanbidders en vindt dat een goed argument om dit verschil in stand te houden.

CONCLUSIE

Nu de resultaten bekend zijn en de antwoorden op de theoretische en empirische hoofdvraag zijn gegeven wordt in de conclusie een antwoord gegeven op de analytische hoofdvraag:

Wat zijn de overeenkomsten en verschillen tussen de meningen van de betrokken partijen uit de kansspelmarkt en de sportsector over de invloed van kansspelbeleid op de economie van de sport?

Met betrekking tot de situatie in Nederland is de verandering van een verbod naar een regulering door de overheid beschreven. Uit de resultaten blijkt dat de deelnemers het erover eens zijn dat in de huidige situatie van het verbod al gebruik wordt gemaakt van online kansspelen, wat tevens overeen komt met de theorie. Een belangrijke factor voor het aantal kansspelaanbieders dat aanspraak wil gaan maken op een licentie is het belastingtarief. De verwachting is dat na verloop van tijd het aantal licenties dat is vergeven weer zal afnemen als gevolg van fusies, overnames en faillissementen. Het is opgevallen dat de deelnemer vanuit de VriendenLoterij vreest voor substitutie, waar de rest van de deelnemers verwachten dat de kansspelmarkt zal groeien. Gerben van Hardeveld is van mening dat een omzetgroei nog niet direct een groei in bruto- dan wel nettowinst hoeft te betekenen. Dit heeft te maken met de marketingactiviteiten die zullen toenemen als gevolg van de toegenomen concurrentie. Over de belastinginkomsten waren alle deelnemers het eens dat de verwachting is dat die zullen toenemen, omdat online kansspelaanbieders in de huidige situatie al aanwezig zijn, maar nog geen belasting afdragen. Echter kan over het ideale belastingtarief geen conclusie worden getrokken. Waar drie deelnemers pleiten voor een tarief van ongeveer 15%, wordt hier volgens de VriendenLoterij kansspelmarkt een ongewenst verschil gecreëerd tussen het belastingtarief voor de online en offline kansspelaanbieders. Doordat men dan op locatie van offline kansspelen de mogelijkheid heeft om online te spelen waar een lager belastingtarief wordt gehanteerd.

De te verwachten verandering voor de afdrachten naar de sport zal afhankelijk zijn van het feit of er substitutie plaatsvindt of er sprake zal zijn van additionele groei. Hierbij wordt door alle deelnemers uit de kansspelmarkt het onderscheid gemaakt tussen het bedrijfsmodel van loterijen en online kansspelaanbieders. Loterijen dragen meer af aan de sport vanwege de grotere marges dan bij online kansspelaanbieders. Wanneer de afdrachten dalen zal dit alle bonden relatief gezien even hard raken, vanwege de vaste verdeelsleutel van NOC*NSF. Voor de clubs en verenigingen worden geen economische veranderingen verwacht.

Dit heeft voornamelijk te maken met hun verdienmodel, doordat zij voornamelijk geld halen uit contributie, lokale sponsoring en subsidies van provincie of de gemeente. De geldstroom van de provincie en gemeente wordt niet in verband gebracht met de veranderingen wat betreft de online kansspelwetgeving. De sponsorinkomsten zullen volgens de deelnemers uit de sportsector toenemen, in het bijzonder voor het betaald voetbal. Echter liggen hier ook kansen voor bonden, clubs en verenigingen. Voor NOC*NSF zal hier geen wijziging optreden zolang De Lotto haar partner is. Met betrekking tot de mediarechten zijn het juist de bonden die hier kunnen profiteren, die hun huidige rechten niet verkocht krijgen aan de mediawereld. Voor het betaald voetbal valt hier niet veel extra te verdienen, vanwege lopende contracten.

De conclusie van dit onderzoek is dat er een relatie is tussen verschillende vormen van kansspelbeleid, in het geval van Nederland het verbod en de regulering door de overheid, en de economie van de sport. Hierbij wordt door de deelnemers echter in veel gevallen geen eenduidig antwoord gegeven over wat dit verband exact inhoudt. Wel kan worden geconcludeerd dat met name op het gebied van de belastinginkomsten, sponsoring van BVO's en mediarechten voor sportbonden een positief economisch effect mag worden verwacht. Het is belangrijk voor de partijen uit de sportsector dat zij zich ervan bewust zijn met welke veranderingen zij te maken krijgen. Het is duidelijk dat de situatie aangaande het kansspelbeleid, zoals die in Nederland verandert, een invloed zal uitoefenen op de economie van de sport in Nederland zoals die is geschetst in het theoretisch kader. Over de nieuwe situatie en op welke manier deze vorm krijgt kan op basis van dit onderzoek geen uitspraken worden gedaan.

DISCUSSIE

In de discussie is teruggeblikt op het doel van het onderzoek. Het doel van dit onderzoek was als volgt geformuleerd:

Het doel van het onderzoek is het geven van inzicht aan het SERC over de mogelijke economische gevolgen van de kansspelwetswijziging voor de sportsector in Nederland door inzicht te krijgen in de verschillende vormen van kansspelbeleid en de invloed daarvan op de economie van de sport. Middels kwalitatief onderzoek de meningen inventariseren van de betrokken partijen in de sportsector in Nederland over de mogelijke economische gevolgen van de kansspelwetswijziging voor de sportsector in Nederland.

Middels het afnemen van de interviews is voldaan aan de doelstelling van dit onderzoek, waarbij naar de mening van de betrokken partijen is gevraagd. Zoals in de methodische verantwoording al is vermeld zijn de deelnemers voornamelijk gekozen op basis van hun functie. Hierbij is in acht genomen dat zij zo dicht mogelijk bij het model staan dat in het theoretisch kader is geschetst (afbeelding 2.2). Met het antwoord op de analytische hoofdvraag in de conclusie wordt de doelstelling in een breder perspectief behaald door inzicht te geven in de gevolgen van de nieuwe situatie voor de economie van de sport in Nederland. Hiermee is ook voldaan aan de doelstelling van het SERC om het economisch inzicht in de sportsector en de gerelateerde sectoren te vergroten door het verspreiden van sport economische kennis. In de aanbevelingen worden op basis van de conclusie enkele concrete suggesties gedaan over wat het SERC en de sportsector met de resultaten van dit onderzoek kunnen doen in de praktijk.

Met de conclusie van dit onderzoek is het van belang dat de sportsector op de hoogte wordt gebracht van de aanstaande veranderingen betreft het kansspelbeleid in Nederland. Het betekent echter niet dat de veranderingen zwart op wit per 1 januari 2015 ingevoerd worden. In dit verkennende onderzoek is een verwachting uitgesproken over de nieuwe situatie voor de sportsector.

THEORETISCHE RELEVANTIE

Het is lastig om de situatie in Nederland naast de verschillende vormen van kansspelbeleid te leggen en deze aan een vorm van kansspelbeleid te koppelen. Dit is mede het gevolg van de veranderde situatie sinds het artikelen van Loscalzo (2000) en Frey (1992).

Ten tijde van het artikel van Loscalzo (2000), was de online kansspelmarkt in Nederland net in opkomst en werd er door Nederlanders nog niet op de schaal gebruik gemaakt van online kansspelen zoals nu het geval is. Echter is gekozen voor een overgang van een verbod naar de regulering door de overheid, omdat dit het beste beeld geeft van de huidige situatie in Nederland. Door het ontbreken van een kansspelbeleid in de huidige wetgeving kan het aanbieden van online kansspelen als illegaal worden gezien en is daarom onderverdeeld bij een verbod. Het licentiesysteem dat de overheid wil gaan toepassen en de daarbij behorende controle past het beste bij de regulering door de overheid. Wanneer er sprake is van regulering door de industrie, zal een onafhankelijk orgaan geleid door kansspelaanbieders de licenties moeten verstrekken en dienen als controlerend orgaan. De onderzoeken van Loscalzo (2000) en Frey (1992) zijn moeilijk met elkaar te vergelijken, omdat de eerste ingaat op de eerste drie aspecten van kansspelbeleid en de tweede enkel op de laatste. De Memorie van Toelichting (Teeven & Wiebes, 2014) diende als een extra toelichting op de situatie die door Loscalzo (2000) al werd geschetst. Hierdoor is ook getracht een recenter en relevanter beeld te creëren met betrekking tot de situatie in Nederland.

Wat betreft de economie van de sport is het belangrijk om wederom te benadrukken dat de huidige situatie die is geschetst voortkomt uit verschillende jaargangen. Die situatie is geen direct gevolg van het kansspelbeleid dat op dit moment wordt gevoerd. Echter geeft het model afsluitend op het theoretisch kader wel een duidelijk beeld van de situatie voor de sportwereld in relatie met de kansspelmarkt. Als gevolg hiervan is het makkelijker om veranderingen die in een directe relatie staan met het kansspelbeleid te herkennen. Doordat de achterliggende informatie voor de cijfers van de Policy Research Corporation (2008) niet bij het onderzoek worden vermeld, is het moeilijk een vergelijking te maken met de cijfers die uiteindelijk zijn gebruikt van andere onderzoeken uit recentere jaargangen.

PRAKTISCHE RELEVANTIE

Wat betreft de praktische relevantie is het belangrijk voor de sportsector om in te zien aan welke veranderingen zij onderhevig is. Hierbij kan het antwoord op de empirische en analytische hoofdvraag hulp bieden. Daarin wordt verondersteld welke geldstromen dan wel of geen invloed zouden kennen vanuit het kansspelbeleid in Nederland. De maatschappelijke relevantie is in dit onderzoek achterwege gebleven, omdat dit niet de verantwoordelijkheid is van de sportsector. Hiervoor is de politiek verantwoordelijk, om goede keuzes te maken met betrekking tot de nieuwe wetgeving. Hierbij gaat het meer om consumentenbescherming en het ethische aspect van kansspelen, waarop dit onderzoek verder niet is ingegaan.

Voor een SGM-er is het interessant om rekening te houden met de resultaten uit dit onderzoek wanneer hij op de korte termijn werkzaam zal gaan in de sportwereld. Dit geldt echter voor alle werknemers binnen NOC*NSF, sportbonden, clubs, verenigingen en BVO's. Om op een adequate manier om te gaan met de economische veranderingen en kansen die er liggen is het van groot belang om in eerste instantie op de hoogte te zijn van de veranderingen die hen te wachten staan. Het onderzoek heeft kennis en inzicht opgeleverd over de aanstaande veranderingen voor de sportwereld wanneer de online kansspelmarkt wordt gereguleerd. Een belangrijk inzicht dat dit onderzoek biedt is de verwachting die in de conclusie wordt uitgesproken over het positief economische effect dat de regulering waarschijnlijk zal hebben op met name de belastinginkomsten, sponsoring van BVO's en mediarechten voor sportbonden. In de praktijk is het voor deze partijen in de sportsector dus extra belangrijk om in te zien dat hier kansen liggen wanneer het online kansspelbeleid wordt gereguleerd. Er konden geen verwachtingen worden uitgesproken over de geldstromen naar NOC*NSF wat het onderzoek voor hen praktisch minder relevant maakt. Wel is NSF*NSF nauw betrokken bij de sportbonden en ontvangt zij ook geldstromen vanuit de overheid, waardoor dit onderzoek voor hen nog altijd interessante inzichten kan bieden.

VALIDITEIT EN BETROUWBAARHEID

Door het lage aantal deelnemers is de betrouwbaarheid van het onderzoek in enige mate aangetast. Wanneer twee sportmarketeers hun mening hadden gegeven over de mogelijke veranderingen van inkomsten voor de sportwereld vanuit sponsoring en mediarechten had dit een betrouwbaarder beeld gegeven van de verwachting. Hierdoor was het makkelijker geweest overeenkomsten en verschillen te onderscheiden in de meningen van beiden. Dit is in zekere mate rechtgezet door Gerben van Hardeveld die vanuit NOC*NSF zijn mening heeft gegeven over de inkomsten vanuit sponsoring voor NOC*NSF, sportbonden, clubs en verenigingen.

Ook was het aangaande de betrouwbaarheid van het onderzoek beter geweest wanneer De Lotto zou hebben meegewerkt. Dan zou de mening van de huidige kansspelaanbieders vergeleken kunnen worden en zouden hier overeenkomsten en verschillen naar voren gekomen kunnen zijn. Dit zou verschillende scenario's tot gevolg gehad kunnen hebben. In eerste instantie zou wanneer de mening van De Lotto en de VriendenLoterij veelal overeen zouden komen het verschil tussen huidige kansspelaanbieders en online kansspelaanbieders betrouwbaarder zijn. Een andere optie zou zijn dat De Lotto meer vergelijkbare antwoorden zou geven als de online kansspelaanbieders.

Dit ligt minder voor de hand, maar zou betekenen dat er eerder een conclusie gedaan had kunnen worden over aspecten als de omvang van de kansspelmarkt en de te verwachte hoogte van de afdrachten.

Een ander aspect dat de betrouwbaarheid heeft beïnvloed zijn de optieken van waaruit de deelnemers vanuit de huidige en online kansspelaanbieders antwoord hebben gegeven. Vanuit de perceptie van deze twee deelnemers is te verwachten dat zijn beiden hun mening geven over de situatie over de regulering die hun concurrentiepositie het beste bevordert. Dit betekent voor de huidige kansspelaanbieders dat zij hun positie als bijna-monopolist willen behouden en voor online kansspelaanbieders dat zij een zo open mogelijke markt willen waarop zij actief kunnen zijn. Een andere optie was geweest om personen buiten het model van de huidige situatie (afbeelding 2.2) te betrekken bij het onderzoek. Dit zou de onderzoeksresultaten op verschillende manieren kunnen hebben beïnvloed. Dit zou als gevolg gehad kunnen hebben dat de deelnemers een onafhankelijke mening vertoonden. Daarnaast zou een ander gevolg kunnen zijn dat het deze deelnemers ontbreekt aan “inside-information”, waardoor het onderzoek minder diep in had kunnen gaan op de vraagstelling. Dit onderzoek geeft een beeld van de huidige situatie in Nederland en een reproductie met daarbij dezelfde resultaten is hierdoor erg lastig. Dat de reproduceerbaarheid laag is, betekent niet dat het onderzoek onbetrouwbaar is, omdat bewust is gekozen voor het onderzoeken van de huidige situatie. Hierbij staat de mening specifiek bij de betrokken deelnemers centraal open op een later moment kan deze verschillen. Op een later moment in het proces kan het zijn dat er andere personen bij de wetgeving betrokken zijn. Ook komt dit door de afrondende fase waarin de kansspelwetgeving zich bevindt en de turbulente veranderingen waaraan de kansspelmarkt in Nederland onderhevig is als gevolg hiervan.

Wat betreft de validiteit kan gesteld worden dat is voldaan aan de doelstelling alleen is, zoals hiervoor al gemeld, de betrouwbaarheid enigszins aangetast door de twee hiervoor genoemde aspecten. Echter is naar aanleiding van het model dat ontwikkeld is in het theoretisch kader gekozen om een onderzoeksgroep te kiezen die hier zo dicht mogelijk bij staat. Hierdoor is getracht het beste te meten wat er in de situatie kan gaan veranderen. Hierbij is geprobeerd om in ieder geval alle geldstromen die in het model naar voren kwamen mee te nemen in de vragenlijst en speciaal ontworpen per deelnemers. Toen achteraf bleek dat de deelnemers vanuit de kansspelmarkt informatie konden geven over de geldstromen vanuit de overheid naar de sport, zijn deze vragen gesteld aan de deelnemer van NOC*NSF. Hiermee is geprobeerd om de validiteit van dit onderzoek te waarborgen.

Wat betreft de generaliseerbaarheid gelden de conclusies van dit onderzoek enkel voor de huidige situatie in Nederland. Dit heeft voornamelijk te maken met de huidige situatie van de economie van de sport die is beschreven vanuit de theorie en wederom de afrondende fase van de kansspelwetgeving. Doordat een kleine en selecte steekproef is gebruikt en de gegevens niet cijfermatig zijn is het onderzoek niet statistisch te generaliseren.

BEGRENZINGEN

De begrenzings van dit onderzoek worden duidelijk naar aanleiding van de theoretische relevantie, praktische relevantie, betrouwbaarheid en validiteit. In de theoretische relevantie is duidelijk aan bod gekomen dat dit onderzoek zich enkel richt op de situatie in Nederland waardoor er geen uitspraken gedaan kunnen worden voor andere landen waar een regulering voor online kansspelen aanstaande is. Dit heeft vooral te maken met de specifieke situatie in Nederland en het systeem van afdrachten van loterijen dat nu wordt gehanteerd. Wel kan het onderzoek voor een ander land worden uitgevoerd, maar zal er dan eerst een nieuw theoretisch raamwerk ontwikkeld moeten worden dat een duidelijk beeld geeft van de situatie in het desbetreffende land.

In dit onderzoek zijn enkel verwachtingen uitgesproken over het positief economische effect dat de regulering waarschijnlijk zal hebben op met name de belastinginkomsten, sponsoring van BVO's en mediarechten voor sportbonden. Het onderzoek was niet toereikend om ook uitspraken te kunnen doen over de geldstromen naar NOC*NSF waardoor voor hen de praktische relevantie enigszins is afgenomen. Echter werd ook al gesteld dat zij nauw betrokken zijn bij overige partijen in de sportsector en de overheid waardoor de praktische relevantie niet volledig wegvalt.

Met betrekking tot de betrouwbaarheid is duidelijk geworden dat niet alle optieken meegenomen zijn in dit onderzoek. Het onderzoek had andere resultaten kunnen opleveren wanneer de optiek van De Lotto ook was meegenomen of wanneer deelnemers waren gekozen dit onafhankelijker stonden ten opzichte van de huidige situatie in Nederland (afbeelding 2.2). Als laatste is de reproduceerbaarheid van het onderzoek laag door de specifieke keuze voor een onderzoek naar de huidige situatie in Nederland. Echter is het niet onmogelijk gezien de duidelijke methodische verantwoording. Wel kan de mening van deelnemers op een ander tijdstip een ander antwoord geven gezien veranderingen in de situatie rondom de beslissingen die genomen worden rondom het kansspelbeleid in Nederland.

VERVOLGONDERZOEK

Als laatste worden suggesties gegeven voor vervolgonderzoek. Wanneer een vervolgonderzoek gedaan zal worden is het erg interessant om de opinie van andere deelnemers te vergelijken met de resultaten uit dit onderzoek. In eerste instantie kan worden gedacht aan deelnemers uit de politiek of de sporteconomie, omdat deze optieken in dit onderzoek achterwege zijn gebleven. Hierbij kan dezelfde vragenlijst gehanteerd worden als in dit onderzoek, maar moet hier van tevoren kritisch naar gekeken worden gezien de complexe en snelle veranderingen met betrekking tot de situatie in Nederland. Doordat Nederland volop in het reguleringsproces zit is het waarschijnlijk dat de huidige vragenlijst op zeer korte termijn vernieuwd zal moeten worden. Daarnaast moet er opnieuw kritisch worden gekeken naar welke vragen uit het interviewschema aan welke deelnemer gesteld wordt.

Hierbij komt gelijk een tweede optie tot een vervolgonderzoek naar voren door één of twee jaar na de invoering van het nieuwe kansspelbeleid te kijken wat er daadwerkelijk voor veranderingen zijn opgetreden in de economie van de sport. Hierbij is het erg belangrijk te benadrukken dat het moeilijk is om vast te stellen welke veranderingen een causaal verband zullen hebben met de verandering van het kansspelbeleid, omdat er binnen de economie van de sport veel factoren meespelen die een invloed kunnen uitoefenen op bepaalde geldstromen. Wel kan na verloop van tijd worden vastgesteld of er daadwerkelijk sprake is geweest van additionele groei of substitutie op de kansspelmarkt.

AANBEVELINGEN

In de aanbevelingen wordt betekenis gegeven aan de conclusie voor zowel het SERC als de sportsector. Op basis van de resultaten uit dit onderzoek wordt een positief economisch effect verwacht voor de belastinginkomsten, sponsoring van BVO's en mediarechten voor sportbonden. Wat betreft de belastinginkomsten worden in dit onderzoek geen aanbevelingen gedaan, omdat dit minder raakvlakken heeft met de sportsector. Wat betreft de sponsoring van BVO's en de mediarechten voor de sportbonden liggen er kansen in het verschiet. Voor zowel het SERC als de sportsector is het van belang om hier snel op te anticiperen.

Als eerste is het in bredere zin voor de sportsector belangrijk om op de hoogte te zijn van aanstaande veranderingen in de sportsector. Hier ligt ook een verantwoordelijkheid voor NOC*NSF om bijvoorbeeld een conferentie te organiseren. Hierbij kunnen experts en personen uit de kansspelmarkt worden uitgenodigd om de voorzitters van bonden te voorzien van informatie. Daarna is het belangrijk dat actie wordt ondernomen en er aan de hand van kraakheldere proposities door de BVO's sponsorplannen worden opgesteld die waarschijnlijk veel weg zullen hebben van een shared revenue model. Dit plan moet worden uitgevoerd, geactiveerd en geëvalueerd om een duurzame relatie op te bouwen tussen de BVO en de kansspelaanbieder. Voor de bonden liggen daarnaast kansen wat betreft de mediarechten. Hiervoor is het net als bij de sponsoring doorslaggevend dat de bond of BVO beschikt over een goede propositie, een ledenbestand en een goede opt-in of opt-out. Het belangrijkste is dat er een win-winsituatie ontstaat BVO of sportbond en de kansspelaanbieder. Door deze extra kansen bestaat de mogelijkheid dat er werkgelegenheid ontstaat of een nieuw platform voor stagiaires die zich willen specialiseren op het gebied van sportsponsoring, communicatie of marketing. Studenten kunnen ondersteunen bij het leggen van contacten met mogelijke sponsors, het waardevol ordenen van ledenbestanden, opzetten van community's en contacten leggen tussen verschillende kleinere bonden.

Het SERC kan inspringen op deze potentiële behoefte door het leveren van talentvolle studenten met gerelateerde onderzoeksvragen. Hierbij is het belangrijk dat er proactief wordt gehandeld. In het eerste stadium moeten BVO's en sportbonden worden benaderd om te peilen of zij interesse hebben. De verantwoordelijkheid hierbij ligt bij Willem de Boer, die via mail of telefonisch de eerste contacten moet leggen. Hierbij kan hij worden ondersteund door het praktijkbureau van SGM, omdat deze stageplaatsen ook interessant kunnen zijn voor andere studenten van de opleiding.

De periode waarin deze eerste contacten gelegd moeten worden zijn de maanden augustus en september. Wanneer er dan interesse blijkt te zijn voor dit actuele onderwerp vanuit de sportsector is het van belang dat de mogelijke stage-opdrachten omstreeks oktober op de stage-databank van SGM komen te staan. Hiervoor dienen gesprekken te hebben plaatsgevonden met de geïnteresseerde partijen vanuit de sportwereld waarbij afspraken worden gemaakt over de stage-eisen en de mogelijke stage-opdrachten worden besproken. Wanneer de opdrachten zijn geformuleerd kunnen studenten hierop solliciteren en gaat de normale procedure voor stageplaatsen van het praktijkbureau van start. Vervolgens kunnen de studenten een stageplaats innemen conform de semesterindeling 2014-2015 van de HAN per 2 februari 2015.

Als deze samenwerking gerealiseerd kan worden tussen de sportsector en HAN Sport en Bewegen is er sprake van een mooie kruisbestuiving tussen het werkveld en het onderwijs zoals die wordt weergegeven in afbeelding 7.1. Het zou een mooi voorbeeld zijn van hoe een onderwijsinstelling een actueel onderwerp binnen de sportsector gebruikt om een platform te creëren voor stageplaatsen.

Afbeelding 7.1: samenwerking tussen sportsector en onderwijs

LITERATUUR

- Bogaert, S. v., & Cuyvers Mjur, A. (2013). *Legal Opinion betreft de modernisering van de Wet op Kansspelen*. Leiden: Universiteit Leiden.
- Breedveld, K., Kamphuis, C., & Tiessen-Raaphorst, A. (2008). *Rapportage sport 2008*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau / W.J.H. Mulier Instituut.
- CBS StatLine. (2013, juli 3). *Overheid: uitgaven cultuur, sport en recreatie*. Opgehaald van <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=70130NED&D1=a&D2=a&D3=l&HDR=G2,G1&STB=T&VW=T>
- Centrum voor Beleidsstatistiek. (2013). *Sport in beeld: de bijdrage van sport aan de Nederlandse economie in 2006, 2008 en 2010*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Davis, D., & Endlar, L. D. (2001). Internet Gambling. *Computer Fraud & Security*, 9-11.
- De Lotto. (2009). *Jaarverslag De Lotto 2008*. Opgehaald van <http://www.delotto.nl/files/De%20Lotto/DeLottoJaarverslag2008-website.pdf>
- De Lotto. (2010). *De Lotto Jaarverslag 2009*. Opgehaald van <http://www.delotto.nl/files/De%20Lotto/DeLottoJaarverslag2009-website.pdf>
- De Lotto. (2011). *Jaarverslag De Lotto 2010*. Opgehaald van <https://www.delotto.nl/files/De%20Lotto/DeLottoJaarverslag2010-website.pdf>
- De Lotto. (2012). *Jaarverslag De Lotto 2011*. Opgehaald van <https://www.delotto.nl/files/De%20Lotto/DeLottoJaarverslag2011-website.pdf>
- De Lotto. (2013). *Jaarverslag De Lotto 2012*. Opgehaald van <https://www.delotto.nl/files/De%20Lotto/DeLottoJaarverslag2012-website.pdf>
- De Lotto. (2014). Opgehaald van <https://www.delotto.nl/de-lotto/geschiedenis.html>
- De Lotto. (2014). Opgehaald van <https://www.lotto.nl/cspublish/Satellite?c=Page&childpagename=Lotto%2FPage%2FLTGeneric&cid=1242282483239&pagename=LTW>
- De Lotto. (2014). Opgehaald van <http://www.delotto.nl/de-lotto-en-sport/sportverenigingen.html>
- De Lotto. (2014, mei 9). *De Lotto draagt in 2013 ruim 43 miljoen euro af aan NOC*NSF*. Opgehaald van <https://www.delotto.nl/news/747/112/De-Lotto-draagt-in-2013-ruim-43-miljoen-euro-af-aan-NOC-NSF.html>

- Enter. (2009). *Kansspelbelasting*. Deventer: Kluwer.
- Enter, T. (2009). *Kansspelbelasting*. Deventer: Kluwer.
- Feyenoord Rotterdam N.V. . (2013). *Jaarverslag 2012-2013*. Opgehaald van <http://www.feyenoord.nl/media/0f02bb909f68ce03bab46fb6002724c1>
- Forrest, D., & Simmons, R. (2003). Sport and Gambling. *Oxford Review of Economic Policy*, 19(4), 598-611.
- Frey, J. H. (1992). Gambling on sport: Policy issues. *Journal of Gambling Studies*, 8(4), 351-360.
- Gratton, C., Jones, I., & Robinson, T. (2011). *Onderzoeksmethoden voor sportstudies* (2 ed.). (Kenniscentrum Sportstudies Groningen, Vert.) Londen/New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Gross, M. (1998). Legal gambling as a strategy for economic development. *Economic Development Quarterly*, 12(3), 203-213.
- HAN Sport en Bewegen. (2011). Opgehaald van <http://blog.han.nl/sportenbeweegprofessionals/2011/06/01/lopende-onderzoeken-sports-economics-research-centre/>
- Jansen, G., Brakman, I., Craemer, R., Koeter, M., & Moor-van Vugt, A. d. (2010). *Legalisatie van kansspelen via internet: eindrapport van de Adviescommissie Kansspelen via internet*.
- Kansspelautoriteit. (2014, april 3). *Jaarverslag 2013: Bewaken & inspelen*. Opgehaald van <http://www.kansspelautoriteit.nl/nieuws/alle-nieuwsberichten/2014/april/jaarverslag/>
- Kearney, M. S. (2005). The Economic Winners and Losers of Legalized Gambling. *National Bureau of Economic Research*.
- Klamer, A., & Velthuis, O. (2008). *Wijzigingen in Nederlandse kansspelbeleid: een kritische beschouwing van de kabinetsvoornemens*. Hilversum: Stichting Economie en Cultuur.
- KNVB Expertise. (2012). *Het seizoen in cijfers 2011/12*. Zeist: KNVB Expertise.
- Konings, E. (2014). *Een effectieve kansspelwet levert de sport 77 miljoen op*. Opgehaald van Sportnext: http://www.sportnext.nl/berichten/een_effectieve_kansspelwet_levert_de_sport_77_miljoen_op

- LaBrie, R. A., LaPlante, D. A., Nelson, S. E., Schumann, A., & Shaffer, H. J. (2007). Assessing the Playing Field: A Prospective Longitudinal Study of Internet Sports Gambling Behavior. *Journal of Gambling Studies*, 23(3), 347-362.
- Lamont, M., Hing, N., & Gainsbury, S. (2011). Gambling on sport sponsorship: A conceptual framework for research and regulatory review. *Sport Management Review*, 14(3), 246-257.
- Lelij, R. v. (2008). *Gokken op een goede afloop*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.
- Loscalzo, T. E. (2000). Internet Gambling Policy: Prohibition versus Regulation. *Villanova Sports & Entertainment Law Journal*, 7(1).
- McMillen, J. (2000). Online gambling: Challenges to national sovereignty and regulation. *Prometheus*, 18(4), 391-401.
- Meines & Partners/Kalff Katz & Franssen. (2013). Opgehaald van Meines Holla & Partners: [http://www.meinesholla.nl/meinespartners-nl/download/common/factsheet-geen-substitutie-op-de-kansspelmarkt-sport.pdf#search="kansspel"](http://www.meinesholla.nl/meinespartners-nl/download/common/factsheet-geen-substitutie-op-de-kansspelmarkt-sport.pdf#search='kansspel')
- Novamedia. (2014). Opgehaald van <http://www.novamedia.nl/web/Our-Charity-Lotteries/The-Netherlands.htm>
- Policy Research Corporation. (2008). *De economische betekenis van sport in Nederland*. Rotterdam: Rijksoverheid.
- PwC. (2010). *Playing to win: the outlook for the global casino and online gaming market to 2014*. PriceWaterhouseCoopers.
- PwC. (2011). *Changing the game: outlook for the global sports market to 2015*. PricewaterhouseCoopers.
- RBB Economics. (2013). *Nieuwe licenties voor online loterijen en lottospelen in Nederland*. Den Haag: RBB Economics.
- Rijksoverheid. (2013). *Financieel Jaarverslag van het Rijk 2012*. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Rijksoverheid. (2013, september 13). *Rijksbegroting 2014*. Opgehaald van http://www.rijksbegroting.nl/2014/voorbereiding/begroting,kst186652_11.html
- Rijksoverheid. (2014). *Financieel Jaarverslag van het Rijk 2013*. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- SERC. (2011). Opgehaald van HAN Sport en Bewegen: <http://blog.han.nl/sportenbeweegprofessionals/2011/06/01/lopende-onderzoeken-sports-economics-research-centre/>

- Sponsorreport. (2014, mei 21). *Sponsorinkomsten NOC*NSF lopen terug*. Opgehaald van <http://www.sponsorreport.nl/sport/sponsorinkomsten-nocnsf-lopen-terug/>
- Sportwedden. (2013). Wie pakt de kansen? *Sponsortribune*(4), 24-27.
- Suits, D. B. (1979). Economic Background for Gambling Policy. *Journal of Social Issues*, 35(3), 43-61.
- Teeven, F., & Wiebes, E. (2014). *Memorie van Toelichting*. Opgehaald van <http://www.vaninfo.nl/wp-content/uploads/2014/03/120140101NL-Wetsvoorstel-op-de-kansspelen-kansspelbelasting-en-enkele-andere-wetten-die-daarmee-verband-houden.pdf>
- ter Haar, J. (2013). *Gokken op marktwerking? Een onderzoek naar de hervormingen binnen de kansspelsector*. Enschede: Universiteit Twente.
- van de Ven, A. (2013). Richtlijnen voor deductief kwalitatief onderzoek. In J. Achterbergh, Y. Benschop, P. Hendriks, & A. v. Ven, *Op zoek naar het andere*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
- Van Rompuy, P., & Margoni, D. (2014). *Study on sports organisers' rights in the European Union*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Verhoeven, N. (2011). *Wat is onderzoek?* (4 ed.). Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
- VriendenLoterij N.V. (2014). *Jaarverslag 2013*. Opgehaald van <https://view.publitas.com/nationale-postcode-loterij-nv/vl-jaarverslag-2013/page/1>
- Wood, R. T., & Williams, R. J. (2009). *Internet Gambling: Prevalence, Patterns, Problems, and Policy Options*. Final Report prepared for the Ontario Problem Gambling Research Centre, Guelph, Ontario, Canada.

BIJLAGE I: ONDERZOEKSGROEP

Contactpersoon	Organisatie	Plaats
Peter-Paul de Goeij	Tipp24	Amsterdam
Public Affairs Manager	Unibet	London
Pieter Kuijpers	Triple Double	Eindhoven
Laura Santacreu & Wytske Kist	VriendenLoterij	Amsterdam
Gerben van Hardeveld	NOC*NSF	Papendal
Willem van Oort	Gaming in Holland	Amsterdam

Peter-Paul de Goeij

De eerste deelnemer is Peter-Paul de Goeij, directeur Corporate en Legal Affairs en in Nederland directeur van Tipp24 Nederland B.V. Tipp24 is opgericht in 1999 en aanbieder van loterijen via het internet. Het bedrijf is afkomstig uit Duitsland en inmiddels ook actief in Verenigd Koninkrijk en Spanje. Sinds 2014 heeft Tipp24 ook een vestiging in Nederland en probeert een licentie voor de Nederlandse loterijmarkt te bemachtigen.

Public Affairs Manager Unibet

De tweede deelnemer is iemand van de afdeling Public Affairs Manager bij Unibet. Unibet is een kansspelaanbieder dat een platform biedt voor sportweddenschappen, casino, games en online poker. Unibet is opgericht in 1997, gevestigd in Malta, en heeft ondertussen licenties voor het aanbieden van online kansspelen in verschillende Europese landen.

Pieter Kuijpers

De derde deelnemer is Pieter Kuijpers, werkzaam bij het sportmarketingbureau Triple Double. Triple Double is werkzaam voor vijftig á zestig bedrijven in Nederland en België, die sport inzetten als middel om bedrijfsdoelstellingen te behalen. Het bedrijf is opgericht in 1997 en is sinds 2014 gevestigd op een nieuwe locatie in Eindhoven.

Laura Santacreu & Wytske Kist

De vierde deelnemer is de VriendenLoterij, namens Laura Santacreu en Wytske Kist. Zij zijn beiden actief voor de afdeling Public Affairs van de Goede Doelen Loterijen. De Goede Doelen Loterijen zijn opgericht om fondsen te werven voor goede doelen en bestaan uit de Nationale Postcode Loterij, de BankGiro Loterij en de VriendenLoterij. De opbrengsten van de VriendenLoterij komen vooral ten goede van organisaties die zich inzetten voor goede doelen op het gebied van gezondheid en welzijn.

Gerben van Hardeveld

De vijfde deelnemer, Gerben van Hardeveld, is werkt bij NOC*NSF op de afdeling Commerciële Zaken. Deze afdeling is verantwoordelijk voor de sponsoring en heeft tevens De Lotto als partner. NOC*NSF is de Nederlandse belangenorganisatie van de georganiseerde sport in Nederland.

Willem van Oort

De laatste deelnemer is Willem van Oort en oprichter van de LinkedIn groep Gaming in Holland. Gaming in Holland organiseert borrels en conferenties voor geïnteresseerden met betrekking tot de kansspelbranche. Daarnaast is hij CEO van Gran Via Online, dat consultancy en marketing services biedt voor eGaming, ePublishing en eHealth. Dit bedrijf is gevestigd in Londen, Madrid en Amsterdam. Zij geven mediabedrijven of internationale of lokale aanbieders van online kansspelen advies over hoe zij het beste een plaats in de online kansspelmarkt kunnen veroveren.

BIJLAGE II: TOPICLIJST

Variabelen	Aspecten	Indicatoren	Topics
Kansspelbeleid	Verbod	Verbod waar vraag is	Hoe groot denkt u dat de vraag naar online kansspelen is in Nederland in vergelijking met het huidige aanbod?
			Hoe groot denkt u dat de vraag naar online kansspelen is in Nederland in vergelijking met het potentiële aanbod?
	Regulering overheid	Licentiesysteem	
			Hoeveel licenties kan de overheid maximaal verschaffen om tot een vraag dienend kansspelaanbod te komen?
			Wat verwacht u van het aantal partijen dat aanspraak wil maken op een licentie voor de Nederlandse kansspelmarkt?
Economie van de sport	Consumentenuitgaven	Omvang kansspelmarkt	Wat verwacht u dat er gebeurt met de omvang van de Nederlandse kansspelmarkt?
			Wat is volgens u de maximale omvang van de kansspelmarkt?
		Opbrengst De Lotto & afdracht sport	Wat verwacht u dat er gebeurt met de afdrachten van de huidige loterijen (De Lotto, VriendenLoterij) aan de sport?
			Wat verwacht u van de afdracht van potentiële aanbieders op de kansspelmarkt?
	Sponsoring & Reclame	BVO's	Wat verwacht u dat er gebeurt met de opbrengsten uit sponsoring van de BVO's?
			Wat verwacht u dat er gebeurt met de opbrengsten uit sponsoring van NOC*NSF?
			Wat verwacht u dat er gebeurt

		met de opbrengsten uit sponsoring voor clubs en verenigingen?
		Wat verwacht u dat er gebeurt met de opbrengsten uit mediarechten van de BVO's?
	Clubs en verenigingen	Wat verwacht u dat er gebeurt met de opbrengsten uit sponsoring van clubs en verenigingen?
Overheidsuitgaven	Rijk	Wat verwacht u dat er gebeurt met de subsidie van het rijk aan NOC*NSF?
		Wat verwacht u dat er gebeurt met de subsidie van het rijk aan clubs en verenigingen?
	Provincie & gemeente	Wat verwacht u dat er gebeurt met de subsidies van provincie & gemeente aan clubs en verenigingen?
	Belastinginkomsten	Wat verwacht u dat er gebeurt met de belasting- en premieontvangsten uit de kansspelbelasting?
		Wat is volgens u het ideale belastingtarief voor online kansspelen?

BIJLAGE III: INTERVIEWSCHEMA

Interviewschema: invloed van kansspelbeleid op economie van de sport Nederland

Opening

- Kunt u vertellen wie u bent?
- Wat is uw functie en takenpakket binnen [dit bedrijf]?

Kansspelbeleid

*De volgende vragen zijn gesteld aan Peter-Paul de Goeij, Public Affairs Manager Unibet, Laura Santacreu / Wytse Kist en Willem van Oort

- Wat verwacht u van het aantal partijen dat aanspraak wil maken op een licentie voor de Nederlandse kansspelmarkt?
 - Laag. Hoe komt het dat het aantal partijen niet groot is?
 - Hoog. Hoe komt het dat de Nederlandse kansspelmarkt zo aantrekkelijk is?
 - Van hoeveel partijen verwacht u dat zij een aanvraag gaan indienen?
 - Bij een aantal. Van welke partijen verwacht u dat zij een aanvraag gaan indienen?
- Hoeveel licenties moeten volgens u maximaal worden vergeven door de Kansspelautoriteit?
 - Wat gebeurt er wanneer er teveel of te weinig licenties worden vergeven door de Kansspelautoriteit?
- Wat verwacht u van de belastinginkomsten vanuit de kansspelmarkt als gevolg van de regulering?
 - Dalen. Waarom?
 - Stijgen. Waarom?

➤ Gelijk. Waarom?

- Wat is volgens u het ideale belastingtarief voor de kansspelbelasting voor online kansspelen?

➤ Waarom?

➤ Wat is volgens u de invloed van het belastingtarief op de belastinginkomsten?

➤ Wat is het gevolg van een verschillend tarief voor online en offline kansspelen?

Kansspelmarkt

*De volgende vragen zijn gesteld aan Peter-Paul de Goeij, Public Affairs Manager Unibet, Laura Santacreu / Wytske Kist en Willem van Oort

- Hoe groot is volgens u de te verwachten omvang (in €) van de kansspelmarkt wanneer de online kansspelmarkt wordt gereguleerd?

➤ Waarom?

- Wat is volgens u de maximale omvang van de kansspelmarkt in Nederland?

➤ Waarom?

*De volgende vragen zijn gesteld aan Peter-Paul de Goeij, Public Affairs Manager Unibet, Laura Santacreu / Wytske Kist, Willem van Oort en Gerben van Hardeveld.

- Wat zal er volgens u gebeuren met de afdracht van de huidige kansspelaanbieders (met name De Lotto en Vriendenloterij) aan de sport wanneer de online kansspelmarkt wordt gereguleerd?

➤ Dalen. Waarom?

➤ Stijgen. Waarom?

➤ Gelijk. Waarom?

➤ Wat zijn andere factoren die invloed kunnen hebben op de afdracht van goede doelen aan de sport? Waarom?

- Wat verwacht u van de afdracht van potentiële nieuwe aanbieders op de kansspelmarkt wanneer de online kansspelmarkt wordt gereguleerd?
 - Hoog. Waarom?
 - Laag. Waarom?
 - Gelijk. Waarom?

Geldstromen vanuit overheid

*De volgende vragen zijn gesteld aan Peter-Paul de Goeij, Public Affairs Manager Unibet en Gerben van Hardeveld.

**Wegens voortschrijdend inzicht zijn de antwoorden van Peter-Paul de Goeij en de Public Affairs Manager Unibet niet meegenomen in het onderzoek

- Wat verwacht u van de geldstromen van het rijk naar NOC*NSF en sportbonden wanneer de online kansspelmarkt wordt gereguleerd?
 - Dalen. Hoeveel € of %? Waarom?
 - Stijgen. Hoeveel € of %? Waarom?
 - Gelijk. Hoeveel € of %? Waarom?
 - Welke sporten zullen hiervan profiteren en welke sporten zullen worden benadeeld? Waarom?
 - Welke factoren hebben invloed op een verandering van deze geldstromen? Waarom?
- Wat verwacht u van de geldstromen van het rijk naar clubs en verenigingen wanneer de online kansspelmarkt wordt gereguleerd?
 - Dalen. Hoeveel € of %?
 - Stijgen. Hoeveel € of %?
 - Gelijk. Hoeveel € of %?
 - Welke factoren hebben invloed op een verandering van deze geldstromen? Waarom?
 - Welk type verenigingen zullen hiervan profiteren en welke niet? Waarom?

- Wat verwacht u van de subsidies van de provincie en gemeente aan de clubs en verenigingen wanneer de online kansspelmarkt wordt gereguleerd?
 - Dalen. Hoeveel € of %? Waarom?
 - Stijgen. Hoeveel € of %? Waarom?
 - Gelijk. Hoeveel € of %? Waarom?

Geldstromen vanuit markt

*De volgende vragen zijn gesteld aan Gerben van Hardeveld en Pieter Kuijpers.

- Wat verwacht u van de inkomsten uit sponsoring door kansspelbedrijven van NOC*NSF en de sportbonden wanneer de online kansspelmarkt wordt gereguleerd?
 - Dalen. Hoeveel € of %?
 - Stijgen. Hoeveel € of %?
 - Gelijk. Hoeveel € of %?
 - Welke sporten zullen hiervan profiteren en welke sporten zullen worden benadeeld?
 - Welke factoren hebben invloed op een verandering van deze inkomsten? Waarom?
- Wat verwacht u van de inkomsten uit sponsoring van de clubs en verenigingen wanneer de online kansspelmarkt wordt gereguleerd?
 - Dalen. Hoeveel € of %?
 - Stijgen. Hoeveel € of %?
 - Gelijk. Hoeveel € of %?
 - Welke factoren hebben invloed op een verandering van deze inkomsten?
 - Welk type verenigingen zullen hiervan profiteren en welke niet? Waarom?

*De volgende vragen zijn gesteld aan Pieter Kuijpers.

- Wat verwacht u van de inkomsten uit sponsoring van de BVO's wanneer de online kansspelmarkt wordt gereguleerd?
 - Dalen. Hoeveel € of %?
 - Stijgen. Hoeveel € of %?
 - Gelijk. Hoeveel € of %?

- Welke factoren hebben invloed op een verandering van deze inkomsten? Waarom?

- Wat verwacht u van de inkomsten uit mediarechten (inclusief live streaming) van de BVO's wanneer de online kansspelmarkt wordt gereguleerd?
 - Dalen. Hoeveel € of %?
 - Stijgen. Hoeveel € of %?
 - Gelijk. Hoeveel € of %?

- Welke factoren hebben invloed op een verandering van deze inkomsten?
- Wat zijn nieuwe kansen voor de BVO's op het gebied van mediarechten als gevolg van de nieuwe wetgeving?
- Wat moeten BVO's doen om optimaal te kunnen profiteren van de nieuwe situatie?
- Welke BVO's zullen het meest profiteren en welke juist niet?

Afsluiting

- Samenvatting in grote lijnen
- Dankwoord

BIJLAGE IV: TRANSCRIPTIES INTERVIEWS

De transcripties van de interviews zijn verwerkt in een apart document.